

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Пояснювальна записка
до дипломного проекту магістра
на тему

**КАЛЕНДАР «РУХ ЗІРОК» І МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ЗНАКОВО-
СИМВОЛІЧНОЇ ФУНКЦІЇ КОЛЬОРУ В ЗАКЛАДАХ ХУДОЖНЬОЇ
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

*Текст містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело*

Виконала: студентка 2 курсу, групи 20 МГОМ
ОС магістр,
023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Петрик Ірина Василівна

Керівник: Шалварова К.С., старший викладач
кафедри образотворчого мистецтва
Національного педагогічного
університету
імені М.П. Драгоманова

Рецензент: Майданець-Брагилевич О.Л., заслужений
діяч мистецтв України, кандидат
мистецтвознавства, доцент, завідувачка
кафедри «Художнього текстилю та
моделювання костюма» Київської
державної академії декоративно-
прикладного мистецтва і дизайну
ім. М.Бойчука

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

Педагогічний факультет

Кафедра образотворчого мистецтва

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Напрямок підготовки 02 Культура і мистецтво

Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
професор Шевнюк О.Л.
8 вересня 2021 року

**З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ СТУДЕНТУ**

Петрик Ірині Василівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Календар «Рух зірок» і методи вивчення знаково-символічної функції кольору в закладах художньої вищої освіти
керівник роботи (проекту) Шалварова Катерина Станіславівна, старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
затверджені наказом від "8" вересня 2021 року №1
2. Строк подання студентом роботи (проекту) **21 листопада 2022 року**
3. Вихідні дані до роботи (проекту): виконано авторський календар «Рух зірок» із зображенням знаків зодіаку в техніці петриківського розпису, розроблена методика навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів художньої вищої освіти.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
 - конкретизувати історичні етапи розвитку знаково-символічної функції у світових культурах;
 - здійснити аналіз історичних та культурологічних джерел з теми дослідження, образотворчих джерел та аналогів і прототипів авторського календаря;
 - простежити динаміку творчого пошуку художнього і колористичного рішення авторського календаря;
 - розробити систему завдань для ефективного навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів художньої вищої освіти.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Тонований папір формату А3 (13 аркушів), гуаш.

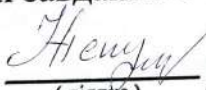
6. Консультанти розділів роботи (проекту)

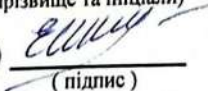
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Шалварова К.С., ст. викл. каф. ом. НПУ ім. М. П. Драгоманова		
2	Шалварова К.С., ст. викл. каф. ом. НПУ ім. М. П. Драгоманова		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Затвердження теми дипломного проекту	Вересень 2021	Вик.
2.	Збір теоретичного, практичного та творчого матеріалу до дипломного проекту	Жовтень 2021	Вик.
3.	Затвердження ескізів дипломного проекту	Жовтень 2021	Вик.
4.	Творча робота над дипломним проектом	Травень - жовтень 2022	Вик.
5.	Формулювання висновків дипломного проекту	Жовтень 2022	Вик.
6.	Попередній захист проекту	Листопад 2022	Вик.

7. Дата видачі завдання 8 вересня 2022 р.

Студент Петрик І.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту) Шалварова К.С., старший викладач
(підпис) (прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Примітки:

1. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломної роботи (проекту) і контролю за ходом роботи з боку кафедри і директора інституту (декана факультету).
2. Розробляється керівником дипломної роботи (проекту). Видається кафедрою.
3. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ

Направляється студент Петрик І.В.
(прізвище та ініціали)
до захисту дипломної роботи (проекту)
за напрямом підготовки **02 Культура і мистецтво**
спеціальністю **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**
на тему Календар «Рух зірок» і методи вивчення знаково-символічної функції
кольору в закладах художньої вищої освіти

Дипломний проект і рецензія додаються.

Декан Факультету _____

проф.Олефіренко Т.О.

Довідка про успішність

Петрик І.В.

(прізвище та ініціали студента)

за період навчання на педагогічному факультеті з 2021 року до 2022 року
повністю виконав навчальний план за напрямом підготовки, спеціальністю з
таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 100 %, добре — %, задовільно — %;

шкалою ECTS: A 100 %; B — %; C — %; D — %; E — %.

Секретар факультету _____

А.Олефіренко Олефіренко Т.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи (проекту)

Студент (ка) *Петрик Ірина* системно і послідовно працювала над дослідженням теми магістерської роботи та виконанням її творчої частини. Постійно аналізувала можливі варіанти виконання поставлених методичних, композиційних, колористичних задач, шукаючи найкращий і найоптимальніший, активно і вдумливо працювала з науковою літературою по темі, розглядала та оцінювала аналоги творчої роботи, дослухалася до порад керівника. В процесі роботи над магістерським проектом показала себе висококваліфікованим спеціалістом, що здатен самостійно приймати фахові рішення.

Магістерська дипломна робота може бути допущена до захисту, а студентка заслуговує на присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Керівник роботи (проекту) _____

Шаш

(підпис)

“05” грудня 2022 року

Висновок кафедри про дипломну роботу (проект)

Дипломний проект розглянуто.

Студент *Петрик І.В.*
(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту в Державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва _____

Шевнюк

професор О.Л.Шевнюк

Примітки:

1. Зазначаються дані щодо навчальних досягнень студента за період навчання у вищому навчальному закладі, висновок керівника дипломної роботи (проекту) та висновок кафедри про дипломну роботу (проект).

2. Формат бланка А5 (148×210 мм), 2 сторінки.

ВІДГУК НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Петрик Ірини Василівни

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

ОКР магістр

Тема дипломної роботи **КАЛЕНДАР «РУХ ЗІРОК» І МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ
ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНОЇ ФУНКЦІЇ КОЛЬОРУ В ЗАКЛАДАХ
ХУДОЖНЬОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Матеріали тонований папір, гуаш, акрил

1. Актуальність теми

Залучення студентів закладів художньої вищої освіти до вивчення знаково-символічної функції кольору у культурі і мистецтві, а також використання у власній творчості є необхідним і актуальним, оскільки діапазон діяльності сучасних митців і мисткинь вимагає не просто ґрунтовних знань теорії та історії мистецтва, практичних навичок роботи з художніми матеріалами і техніками. Досконале оволодіння мовою кольору, його знаково-символічним, кодовим змістом, психологією впливу на глядача, дозволить майбутнім фахівцям використовувати колір для створення неповторних за своєю силою впливу художніх образів.

2. Позитивні якості роботи

Студентка Петрик Ірина дослідила використання знаково-символічної функції кольору в різних культурах і епохах, у творчості відомих митців. Здійснила ґрунтовний аналіз науково-методичних джерел з вивчення і навчання цьому студентів закладів художньої вищої освіти. Проаналізувала широкі

можливості цієї функції кольору в процесі власного творчого задуму і виконання художнього проекту.

Також студентка дослідила роль і значення вивчення знаково-символічної функції кольору в підготовці сучасних фахівців творчих спеціальностей і розробила серію цікавих і ефективних завдань для навчання студентства.

3. Практична цінність висновків і рекомендацій

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо впровадження в практику закладів художньої вищої освіти ефективної системи завдань по оволодінню студентством знаннями із знаково-символічної функції кольору, та навичками її використання у творчих роботах.

Така система завдань може бути продуктивно використана у процесі підготовки фахівців у вищих художніх закладах.

4. Наявність недоліків

Як теоретична, так і практична частини магістерської роботи виконані високопрофесійно. Незначна кількість описок у тексті не впливає на загальне позитивне враження від магістерського проекту.

4. Загальна оцінка роботи

Якісно виконане студенткою теоретичне дослідження та професійність у виконанні практичної частини роботи заслуговують на позитивну оцінку.

Науковий керівник

старший викладач кафедри образотворчого мистецтва

НПУ імені М. П. Драгоманова

Шалварова К.С.

(прізвище, ініціали)

«03» грудня 2022 р.

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Петрик Ірини Василівни

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

ОКР магістр

Тема дипломної роботи Календар «Рух зірок» і методи вивчення знаково-символічної функції кольору в закладах художньої вищої освіти

1. Висновок про ступінь відповідності виконаної роботи дипломній кваліфікації і профільюючій спеціальності магістерська робота Петрик Ірини відповідає всім вимогам таких наукових робіт. Має понятійний апарат, всі його складові: актуальність, об'єкт, предмет, мету, завдання, які під час наукового дослідження виконані.

2. Перелік позитивних якостей роботи (з виділенням елементів творчості) Петрик Ірина у даній науково-практичній роботі розробила та обґрунтувала методикку навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів художньої вищої освіти та створила авторський календар «Рух зірок».

В процесі наукового дослідження було конкретизовано історичні етапи розвитку знаково-символічної функції кольору у світових культурах; здійснено аналіз наукових, культурологічних та методичних джерел з теми дослідження, образотворчих джерел та аналогів і прототипів авторського календаря; прослідковано за динамікою творчого пошуку художнього і колористичного рішення авторського календаря; виокремлено цільову і змістову складові навчання знаково-символічній функції кольору студентів в закладах художньої вищої освіти та розроблено систему завдань для ефективності навчання.

Практичне значення роботи – це рекомендації щодо впровадження в практику закладів художньої вищої освіти методики навчання знаково-символічній функції кольору, яка може бути ефективно використана з метою вдосконалення процесу навчання образотворчій грамоті студентів, збагаченні методичної складової художньо-педагогічної практики та художньо-естетичного виховання молоді, а також професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Практична робота Ірини – серія декоративних аркушів для календаря «Рух зірок», у стилістиці петриківського розпису. Кожен аркуш – це завершена композиція, основним персонажем якої є певний зодіакальний знак – зооморфний або антропоморфний, стилізований і декорований в стилістиці петриківки. Образ та календарну сітку оточує рама з рослинних елементів. Кожна сторінка календаря несе в собі знаково-символічний зміст як за колоритом, так і за елементами декору від значних до найдрібніших. Колірна гама для кожного місяця ретельно продумана і несе в собі кольори і пори року, і місяця, і стихії, якій відповідає знак. У декорі рослинні елементи також відповідають порі свого зростання. Усі аркуші об'єднані єдиним стилем оформлення і, після поєднання в календар, представляють яскраво і пишно оздоблений, якісно і професійно виконаний художній твір.

3. Перелік основних недоліків роботи Серед недоліків теоретико-практичної магістерської роботи Петрик Ірини можна назвати незначну кількість помилок у тексті, що не впливає на загальне позитивне оцінювання роботи.

4. Загальна оцінка роботи Робота виконана на високому рівні і заслуговує високої оцінки.

5. Висновок про можливість присвоєння випускнику кваліфікації Магістерський проект Петрик Ірини «Календар «Рух зірок» і методи вивчення знаково-символічної функції кольору в закладах художньої вищої освіти» може бути представленою на захист, а студентка заслуговує присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Рецензент Майданець-Баргилевич О. Л.

Майданець-Баргилевич О. Л.
(прізвище, ініціали)

Заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор, завідувачка кафедри "Художнього текстилю та моделювання костюма" Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука.

(вказати вчений ступінь, наукове звання, посада та місце роботи)

« 28 » листопада 2022р.

Довідка
про результати антиплагіатної перевірки магістерської роботи

Комісією з академічної етики педагогічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова здійснено перевірку магістерської роботи на тему: **КАЛЕНДАР «РУХ ЗІРОК» І МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНОЇ ФУНКЦІЇ КОЛЬОРУ В ЗАКЛАДАХ ХУДОЖНЬОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

студентки (та) 2 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація **Петрик Ірини Василівни** щодо дотримання норм академічної етики.

За результатами аналізу роботи та аналізу звіту подібності, який було згенеровано системою виявлення збігів/ідентичності/схожості компанії UNICHECK, комісія дійшла до наступного висновку (*вибрати один з варіантів*):

1) Комісією не виявлено академічного плагіату. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

2) *Комісією частково виявлені текстові запозичення – 2,85%, а саме неправильне оформлення цитованого джерела. Дана магістерська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.*

3) Комісією виявлено академічний плагіат (обґрунтування факту академічного плагіату додається). Дана магістерська робота не може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

4) Інше

Голова комісії

Секретар комісії

Дата 02.12.2022р.

Матвієнко О.В.

Шулигіна Р.А.

Ім'я користувача:
Матвієнко Олена Валеріївна

ID перевірки:
1013024196

Дата перевірки:
25.11.2022 18:35:47 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
25.11.2022 18:39:43 EET

ID користувача:
95448

Назва документа: Петрик

Кількість сторінок: 45 Кількість слів: 11487 Кількість символів: 85912 Розмір файлу: 103.67 KB ID файлу: 1012802835

2.85% Схожість

Найбільша схожість: 0.8% з Інтернет-джерелом (<https://suem.edu.ua/sites/default/files/2021-02/pidruchniki-turizm.pdf>)

2.85% Джерела з Інтернету

273

Сторінка 47

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

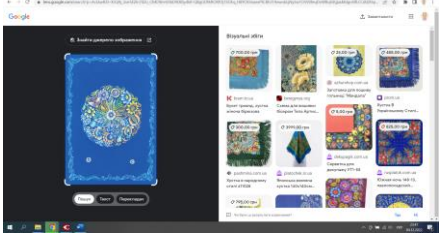
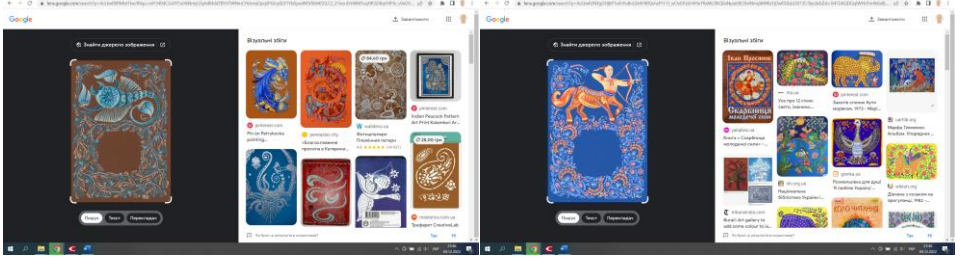
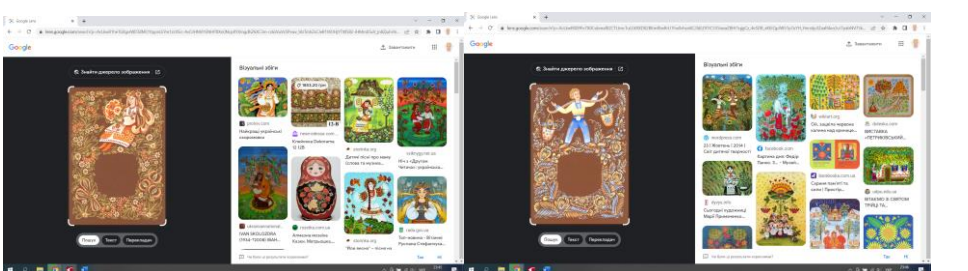
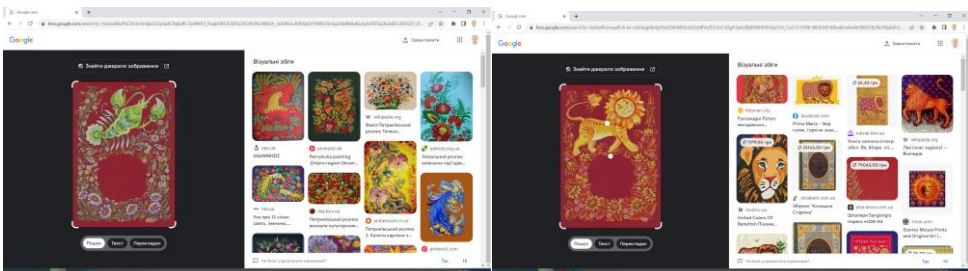
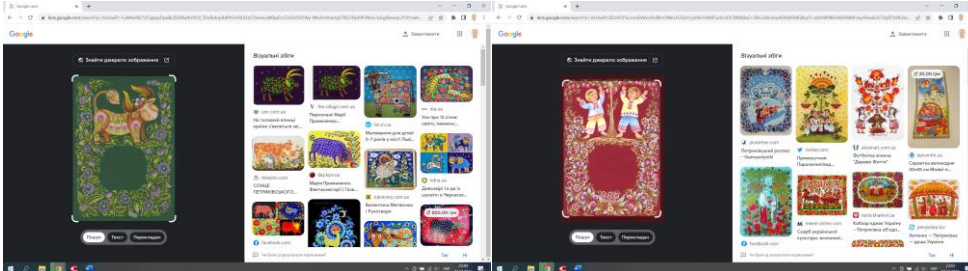
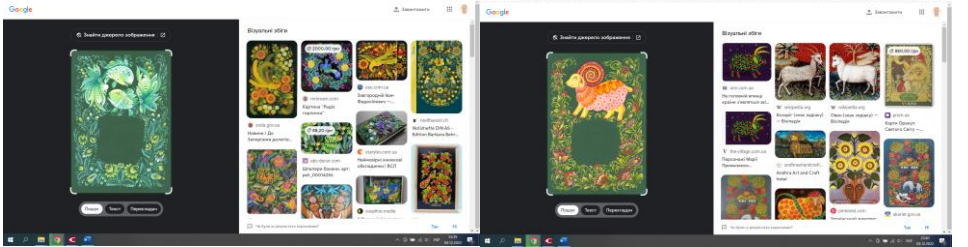
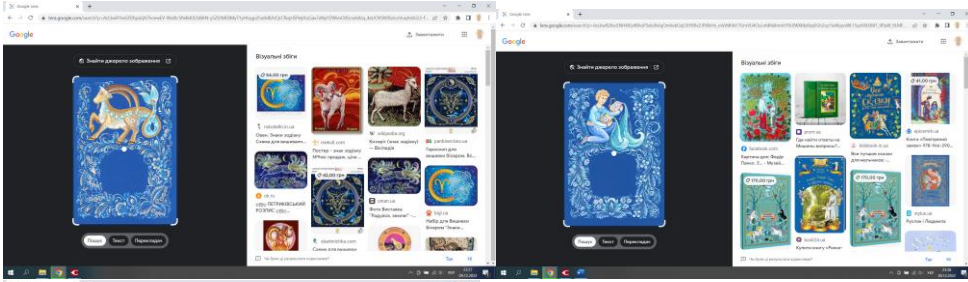
0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНА ФУНКЦІЯ КОЛЬОРУ У ПРАКТИЧНІЙ І ТВОРЧІЙ РОБОТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	8
1.1. Історичний розвиток знаково-символічної функції кольору в образотворчому мистецтві світових культур.....	8
1.2. Аналіз образотворчих аналогів і джерел.....	18
1.3. Творча робота над художнім образом, композиційним та колористичним вирішенням авторського календаря «Рух зірок»	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНОЇ ФУНКЦІЇ КОЛЬОРУ В ЗАКЛАДАХ ХУДОЖНЬОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	27
2.1. Мета і зміст навчання знаково-символічній функції кольору в закладах художньої вищої освіти.....	27
2.2. Система завдань для навчання знаково-символічній функції кольору студентів в закладах художньої вищої освіти	31
ВИСНОВКИ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	41
ДОДАТКИ.....	46

ВСТУП

Актуальність. Знаково-символічна функція кольору відіграла чималу роль ще у первісному світі. Колір слугував засобом комунікації, наділявся сакральними функціями, а згодом позначав емоційні стани і стани людей. І до цього часу збереглися деякі давні асоціації та символи.

Колір допомагає нам фіксувати уявлення людей різних епох і культур про їх сприйняття світу, природи, їх історичний шлях та своєрідності художнього бачення. Як зазначає С. Прищенко [44], світогляд людей Сходу і Заходу має суттєві відмінності, що відображаються і в значенні кольорів. У більшості країн Європи кольором скорботи є чорний, а в Китаї та Індії – білий. Так само один і той же колір на одній території може мати різні значення залежно від історичної доби. Так, у первісні часи червоний означав кров, у язичницькі – свято і сонце, а після прийняття християнства – жертвність. Кожен часовий проміжок має як загальноприйняту символіку кольорів, так і ту, що притаманна лише певному історичному періоду.

У мистецтві колір наповнює художній твір змістом, емоціями, розповідає історії, відображає бачення художника. Контрастними поєднаннями Леонардо да Вінчі виділяє Ісуса Христа на картині «Тайна вечеря» (Додаток В, рис. 3.1), а Джотто ді Бондоне вдягає Іуду в плащ жовтого кольору як символу зради (Додаток В, рис. 3.2). Традиційне народне мистецтво крізь віки зберігає знаково-символічне значення кольору, пов'язане з формою, обрядами, релігійними та міфологічними віруваннями.

Погоджуємося із З. Тканко [66], що знаковість та символізм кольору знаходять нову форму вираження та зміст у сучасному мистецтві. Саме колір у певній формі є провідним засобом виразності в супрематизмі, експресіонізмі, абстракціонізмі, і на відміну від форми є більш емоційним, адже звертається безпосередньо до почуттів.

Художники десятиліттями займалися вивченням взаємодії кольору, і продовжують відкривати нові горизонти. Особливих успіхів у роботі з

кольором досяг К. Малевич. Головними засобами вираження змісту у його роботах були форма і колір. У його творчості простежується і вплив української народної творчості: на картинах можна побачити мотиви писанок та ляльок-мотанок у характерній колірній гамі. Можна помітити навіть співзвучність між заснованим їм супрематизмом та геометричними візерунками писанок та килимів. Так само є паралель і між колірним вирішенням. Колір допомагає формам передавати задум художника.

В. Кандинський [23] надавав особливого значення звучанню фарб, адже, на його думку, кольори здатні викликати душевні вібрації, а також досліджував зміст кольору в різних формах. Художник досить суб'єктивно ставився до вивчення впливу кольорів та їх використання. Його твори наповнені особливою енергією поєднання барв, вони вібрують, заворожують і навіть гіпнотизують.

Представник абстрактного експресіонізму Марк Ротко [2] вважав, що починати творити картину потрібно не з форми, а саме з кольору, оскільки саме кольором художник висловлює свої емоції та внутрішні відчуття, а картини перш за все здійснюють фізичний та емоційний вплив на глядача. Картини, на яких зображені лише колірні площини, мають дивовижну здатність дуже просто виражати досить складні думки.

Теоретик кольоропису Т. Сільваші навіть заснував мистецьку групу «Живописний заповідник», де художники працювали саме над вивченням знаковості кольору в картинах. Митець буквально мислить кольором, адже саме колір у його творах перемагає над формою і предметністю у передачі задуму.

Видатний український художник А. Криволап [9], представник нефігуративного живопису, активно досліджував колір більш ніж 20 років. Художник виводив формули кольору, щоденно нотував свої спостереження. На його думку, червоний може бути веселим, святковим, тривожним, буденним, трагічним, тощо. Колір є основною рушійною силою його

медитативних пейзажів. У зображенні ночі А. Криволап знаходить десятки відтінків для відображення різного настрою цієї пори. Саме за допомогою кольору митець передає емоції, почуття, імпульси. Його картини кольором говорять про пережиті відчуття і враження, розказують історії, впливають на підсвідоме.

Мистецтвознавець К. Грінберг [75] зробив значний внесок у розвиток сучасного мистецтва, виклавши теоретичні основи живопису кольорового поля. У цьому напрямку саме великі за площею колірні плями здійснюють емоційний вплив на глядача, торкаючись його психіки і підсвідомості.

Завдяки досконалому володінню колірною мовою, художник може впливати на глядача, його ставлення до світу і певних питань, на його настрій, сприйняття, відчуття. Знання про знаково-символічну функцію кольору потрібні як у роботі з традиційним, народним мистецтвом, так і з сучасним, в історичному живописі, в дизайні, рекламі, кінематографі і просто в повсякденному житті. Діапазон діяльності митців вимагає ґрунтовних знань і належної підготовки, тому навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів художньої вищої освіти є необхідною складовою ерудиції кожного художника.

Мета дослідження – розробити та обґрунтувати методику навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів художньої вищої освіти; створити авторський календар «Рух зірок».

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання** дослідження:

- конкретизувати історичні етапи розвитку знаково-символічної функції у світових культурах;
- здійснити аналіз історичних та культурологічних джерел з теми дослідження, образотворчих джерел та аналогів і прототипів авторського календаря;
- простежити динаміку творчого пошуку художнього і колористичного рішення авторського календаря;

- виокремити цільову і змістову складові навчання знаково-символічній функції в закладах художньої вищої освіти;
- розробити систему завдань для ефективного навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів художньої вищої освіти.

Об'єкт дослідження – процес навчання використанню знаково-символічній функції кольору в закладах художньої вищої освіти.

Предмет дослідження – методика навчання використанню знаково-символічній функції кольору в закладах художньої вищої освіти.

Для розв'язання поставлених завдань дослідження були використані такі **теоретичні та емпіричні методи**: аналітичний – для вивчення методичної, мистецтвознавчої та філософської літератури з досліджуваної проблеми; типологічний – для визначення символіки кольору образотворчих аналогів; систематизація, класифікація та узагальнення – для визначення сутності та змісту навчання знаково-символічній функції кольору в системі художньої вищої освіти; системно-структурний – для виявлення структури ефективних методів навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів вищої художньої освіти; моделювання – для проектування оптимальної системи завдань навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів вищої художньої освіти; спостереження – для перевірки ефективності пропонованої системи завдань.

Наукова новизна дослідження:

- вперше здійснено комплексний аналіз розвитку знаково-символічної функції кольору в образотворчому мистецтві української та світових культур;
- вдосконалено та обґрунтовано систему завдань для ефективного навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів художньої вищої освіти;
- конкретизовано особливості творчого композиційного і колористичного пошуку у процесі роботи над авторським календарем «Рух зірок»;

- уточнено мету і зміст навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладу художньої вищої освіти;
- подальшого розвитку набули уявлення про доцільність вивчення знаково-символічної функції кольору в системі художньої вищої освіти.

Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій щодо впровадження в практику закладів художньої вищої освіти системи завдань для вивчення знаково-символічної функції кольору, яка може бути ефективно використана з метою вдосконалення процесу навчання образотворчій грамоті студентів, збагаченні методичної складової художньо-педагогічної практики та художньо-естетичного виховання молоді, а також професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Матеріали дослідження опубліковано у науковій статті автора:

Петрик І.В. Історичний розвиток знаково-символічної функції кольору в українському мистецтві: матеріали науково-практичної конференції, м. Вінниця, 26-27 листопада 2021р. Херсон: Молодий вчений, 2021. Ч.1. 39-43с. (Додаток В, рис. 3.4).

Матеріали дослідження оприлюднено у виступі автора на науковій конференції:

«Розвиток наукових міжгалузевих досліджень», м. Вінниця, 26-27 листопада 2021р. (Додаток В, рис. 3.3).

РОЗДІЛІ. ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНА ФУНКЦІЯ КОЛЬОРУ У ПРАКТИЧНІЙ І ТВОРЧІЙ РОБОТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ХУДОЖНЬОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1.Історичний розвиток знаково-символічної функції кольору в образотворчому мистецтві світових культур

З архаїчних часів колір є потужним зображувальним засобом і важливим інструментом образотворчого мистецтва. Символічне значення кольорів було сформоване ще у первісній культурі. Древні люди ототожнювали кольори з відповідними речовинами і стихіями, які мали для них особливе значення. Червоний означав кров та вогонь, білий – світло та молоко, чорний – землю і темряву.

Набуття життєвого досвіду, історичні процеси, зміна традицій, релігійних та міфологічних уявлень, науково-технічний прогрес – все це мало вплив на змістово-символічне наповнення та сприйняття кольору.

Питанням вивчення теорії кольору приділяли увагу дослідники, художники та мистецтвознавці попередніх століть, зокрема Й. В. Гете [31], Й. Іттен [19], В. Кандинський [22-23], П. Мондріан [36], Р. де Піль [66]. Й. Іттен у своїх працях [18-19] висловив думки щодо обґрунтування теорії кольору. Його надбаннями нині користуються дизайнери та художники у всьому світі. В. Гете [31] одним із перших аргументував емоційний вплив кольору. Дослідник поділив усі кольори на позитивні, негативні та нейтральні. Важливу увагу символізму кольору, а також поєднанню кольору та форми приділяв В. Кандинський [22]. Він був переконаний, що саме колірна гама картини перш за все чинить психоемоційний вплив у процесі її спогляданні.

Проблеми кольору продовжують бути предметом зацікавлень сучасних дослідників Ж. Агостона [1], Л. Горбатенко [10], Н. Лотошинської [29], Т. Печенюк [43], С. Прищенко [44], Н. Романенко [56], Л. Сотника [63], З. Тканко [66]. Спробу узагальнення та систематизації відомостей вивчення кольору здійснив науковець Ж. Агостон [1], у доробку якого об'єднано знання про колір вчених минулих століть та описано нові дослідження. Системністю,

всебічністю вивчення та інтегрованим характером відзначається робота С. Прищенко [44]. Дослідниця проаналізувала застосування кольору в різних жанрах світового образотворчого мистецтва в руслі колірних гармоній та психофізіології їх сприйняття, відобразила зв'язки кольору з літературою і музичним мистецтвом.

Кожна країна має свою символіку кольорів, що пов'язано з культурною ідентичністю народу. На думку О. Шевнюк [71], сприйняття світу багато в чому залежить від ландшафту та умов, де людина народилася. Для жителів помірної широти чорне небо – це небезпека і страх. Натомість в Африці цьому радіють, оскільки темні хмари є вісниками довгоочікуваного дощу. Українці звикли до чистих яскравих кольорів в оточенні (маки, гарбузи, зелень), і це відображається у традиційному народному мистецтві. А умови освітлення на сході привчили японців звертати увагу на дрібниці, вони розрізняють сотні відтінків одного кольору. Для них колір перш за все несе емоції. В японському театрі глядачі дізнаються про темперамент і характер героя завдяки кольоровому гриму.

З моменту зародження цивілізації колір був своєрідним посередником між буденним життям людини, її предметним земним світом, та світом небесним, місцем мешкання богів і надприродних сил. Залежно від часового періоду та умов існування, змінювалося значення певних кольорів. В. Овсійчук [41] стверджує, що колір слугує певним камертоном часу, адже кожному століттю чи історичній епосі притаманне певне колірне значення.

В архаїчному світі провідними кольорами зображень були червоний (кров, сила, вогонь), білий (символ добра, світла, захисту) та чорний (антипод білому, ніч, зло, чаклунство). Первісні люди наносили на себе орнаменти червоного та білого кольорів на ділянки рук, ніг, шиї з метою захисту від темних сил. Відповідні кольори були присутні на наскельних зображеннях тварин і сцен полювання й мали на меті зображення влади людини над тваринами.

Давньоєгипетське мистецтво було канонічним, відповідало будові Космосу і втілювало закони гармонії. О. Шевнюк [71] підкреслює, що єгиптяни уявляли світ як цілісну неподільну структуру, для них не було добрих чи поганих кольорів. Червоний символізував кров і вогонь, розпечену пустелю і відродження життя. В образотворчому мистецтві Єгипту червоний виступає втіленням Бога Сонця, адже Стародавній Єгипет є країною яскравого сонця, яке дає життя і знищує його своїми променями водночас. Жовтий колір також символізує вічність і приналежність до божественного начала. На давньоєгипетських розписах чоловічим тілам надавався червоно-коричневий колір, а жіночим – значно світліший жовто-рожевий. Сині і блакитні відтінки асоціювалися з небом та Нілом, втілювали життя та відродження, оскільки річка Ніл дає усьому життя. Зелений у єгиптян символізує рослинність, відродження після посухи і процвітання. Єгиптяни носили білий одяг як відповідник світла. Чорний був кольором ночі і таємничого світу.

У Стародавньому Китаї кольори мали складну символіку. Існували закони забарвлення костюмів для людей різних соціальних станів, для відвідування різних заходів. С. Прищенко [44] звертає увагу, що символічне значення співвідносилось з порами року (зима, весна, літо, осінь), стихіями (вогонь, вода, земля, повітря), головними космічними силами, що брали участь у його створенні (світло, темрява, вогонь; вогонь, метал, вода), сторонами світу (захід, схід, північ, південь). Жовтий означав закінчення літньої пори, землю та центр світу, відповідником весни, сходу і дерев був зелений, білий символізував осінь, метал і захід, червоний уособлював літо, вогонь і південний напрямок, а чорний використовували для позначення зими, води та півночі. Кольором імператорської влади у далекому минулому був саме жовтий, а траурним – білий, адже смерть людини сприймалася як духовне очищення. Згодом важливого значення набув синій колір – він символізував небо. Зелений, на думку китайців, був логічним продовженням синього. Інь та Ян також мають колірну символіку: Інь – чорний, Ян – білий.

В Індії червоний колір виражав свято і чистоту, тому традиційні індійські весільні сукні були червоними. Жовтий колір символізував щастя і гармонію, синій – мужність і боротьбу зі злом. Зелений означає родючість, це колір землі. Улюблений колір жителів Індії – темно-оранжевий, означає жертвність, відмову від матеріального життя, вважається священним [28]. Чорний колір в Індії вважають нещасливим, тому рідко використовують його в одязі. Натомість люди вірять, що він відлякує зло, тому можуть наносити на лоб дітям чорні точки. Білий колір також нечасто використовують в одязі, він символізує спокій, мир, знання, смерть, є кольором жалоби.

В культурі Японії білий також означає жалобу, але водночас є кольором духовної та фізичної чистоти, чорний є чоловічим кольором, а червоний відлякує злі сили, є святковим і означає мир. Синій є кольором містики і таємниць, а в японському театрі синім позначали негативних персонажів. Фіолетовий є кольором воїнів, символізує силу і благородство.

Давні греки ототожнювали символіку кольорів з відповідними стихіями. Як зазначено у дослідженні Н. Кобиленко [24], чорний відповідав воді, білий – повітрю, червоний – вогню, а жовтий – землі. Аристотель вважав кольором вогню жовтий, а води і повітря – білий. Також греки співвідносили кольори з типами темпераменту людини: активний червоний позначав сангвініка, жовтий відповідав холерику, чорний втілював меланхоліка, а білий – флегматика. Греки активно застосовували колір як художній засіб, грецькі храми насправді були різнобарвними. Використання обмеженої коричнево-чорної палітри у розписах – ще одне відображення розуміння греками краси.

Погоджуємося з Л. Бичковою [8], що у Давньому Римі символізм кольорів був пов'язаний з культом Богів. Червоний був втіленням бога Марса, блакитний – Нептуна, зелений – Венери, білий – Мінерви. Пурпурний колір був символом влади. В епоху Античності зберігається сакральне значення кольору, але з'являється і загальнонаукове. Кольори визначалися не лише філософсько-релігійними канонами, але і законами колірних гармоній.

В часи Середньовіччя на території Європи застосування кольору підкорюється релігійним християнським канонам. Як зазначає С. Прищенко [44], у цей час образотворче мистецтво стає дуже тісно пов'язаним з життям людини через зображення ікон. Золотаві відтінки є уособленням божественної енергії, небесного світла. Жовтий став кольором зради, відмовлених і прокажених. Синій означав божественну істину і небесні таємниці. Червоний втілював священний вогонь, зелений водночас символізував як воскресіння і відродження, так і диявола та відьом. Чорний також був втіленням диявола і грішних справ. Незалежно від християнства, чорний колір у Європі з давнини був кольором трауру, вісником нещастя, а білий – символом чистоти та божественного світла.

У релігії ісламу священним вважається зелений колір. Його навіть використовують як синонім до слова красивий. Білий також є важливим для мусульман, він символізує чистоту, святість, духовність. Бірюзовий і блакитний є кольорами благодаті, неба і раю. Саме ними оздоблюють куполи мечетей. В ісламі жовтий колір символізує розкіш і багатство, а ще це суто жіночий колір. Червоний є символом землі і войовничості, традиційно його використовують для килимів. Червоний також вважається жіночим кольором в одязі. На відміну від християнського негативного погляду на чорний, в ісламі це позитивний колір, вважається, що він захищає людину від усього лихого.

В епоху Відродження відновлюється античне бачення кольору як гармонійних поєднань, але частково втрачається символічне. Леонардо да Вінчі асоціював білий колір зі світлом, чорний з темрявою, зелений з водою, синій – з повітрям, червоний – з вогнем, а жовтий – із землею. Окрім того, утворюється одна з перших колірних систем, якою користуються художники. Вважається, що основними кольорами є жовтий, червоний, синій, зелений, чорний та білий, і на основі них створюються картини. Також виникає зв'язок між кольорами та їх температурними властивостями.

З епохи Просвітництва колір переважно втрачає свою сакральну-магічну функцію, починається дослідження колірних систем і створення колірних теорій, але разом з тим залишається асоціативне сприйняття. Б. Базима підкреслює, що видатний учений В. Гегель винайшов емоційно-колірну відповідність у символіці кольорів. Світлі, зокрема жовті відтінки – це щось бадьоре, темні, наприклад сині – спокійні та врівноважені, зелений – нейтральний. У цей час міцно закріпилася колірна символіка прапорів, яка зберігається і до цього часу (білий – чистота і правда, жовтий – сміливість, достаток, червоний – сила, революція, зелений – розквіт, блакитний – миролюбність, синій – мудрість).

На думку дослідника Л. Сотника [63], нинішня символіка кольорів у світових культурах визначається національними, історичними та психо-емоційними факторами і сягає глибин минулого кожної країни.

Питанням вивчення знаково-символічного значення кольору в українській культурі приділяли увагу А. Жаборюк [13], О. Мосендз [37-39], Ю. Нікіщенко [40], С. Прищенко [44], О. Шевнюк [71-72].

І. Петрик [42] зазначає, що історія розвитку культури і мистецтва українського народу бере свій початок із скіфських племен, що мешкали у причорноморських степах. Культура поселення скіфів має багато запозичень від грецького мистецтва (орнаментальні мотиви, багатофігурні композиції, зображення грецької міфології). Скіфські прикраси, зброя і побутові предмети відзначаються неповторним впізнаваним звіриним стилем та золотавою колірною палітрою, оскільки виготовлялися із срібла, золота і прикрашалися коштовним камінням. Такі вироби виконували роль магічного оберега, звернення до могутніх потойбічних сил. Сонячне божество уособлювали золотаво-жовті кольори та блиск металу.

Одна з найдавніших землеробських культур, трипільська культура, славилася своєю керамікою та розписаними хатами. Орнаментальні мотиви часів Трипілья зазвичай були симетричними, виконані переважно в теплій

гамі. Символічне значення кольорів трипільської культури є втіленням культу сонця і світла, землі-годувальниці, а також структури дерева життя. В орнаментальних мотивах простежуються символи рослин, води і дощу, коловороту дня і ночі, що пов'язано з хліборобським культом і мало своє відбиття у колірній гамі.

У період язичництва у слов'янських народів панував культ сонця, бога Ярила. Це знаходило відображення у шанобливому ставленні до жовтих, помаранчевих та золотавих кольорів. Символічне значення кольору залежало від кольорів оточення. З навколишньої природи брали мотиви для декорування одягу та оселі, черпали натхнення для пісень та переказів. Молодість, весну, відродження втілював зелений колір, адже саме на весні все пробуджується від сну, оживає. У давні часи вірили, що зелене гілля рослин оберігає людей від злих духів (мавок, водяників, русалок). Червоний колір означав вогонь та силу, оскільки кров червоного кольору і є силою, без крові людина жити не може. Білий колір традиційно уособлював чистоту та світло, чорний символізував пошану до предків. Синій колір втілює небо, є кольором верховенства. Деякі народні колірні визначення (сизий орел, чорні хмари, чорний вовк) збереглися до християнських часів.

У період Київської Русі провідним стає червоний колір. Його позитивне символічне значення відтоді міцно закріпилося в українській культурі. З червоним починають пов'язувати усе, що є гарним, святковим, урочистим. Саме червоний одяг стає святковим, про добре слово казали красне слівце, і навіть святковий день вважався красним. До наших часів у календарях збереглося позначення святкових днів саме червоним кольором. Білий колір за традицією є символом добра і чистоти.

Символічне значення кольору зазнало суттєвих змін після прийняття християнства на Русі. Як зазначає О. Шевнюк [71, с. 128], колір почав підкорюватися визнаним релігійним канонам. Норми кольору диктує візантійська культура, звідки і поширилося християнство на територію

України. У візантійському мистецтві використовували світлі кольори як відповідники світла (золотий, жовтий, білий). Найвищим вираженням божественної енергії виступає золотий колір. Саме ним заповнюють тло на іконах. Пурпурний колір означав імператорську владу, синій – небесний світ, а червоний – земний. Особливе духовне значення на образах мав синій колір, як у іконі «Трійця» Андрія Рубльова (Додаток А, рис.1.1). Білий виступав символом світла і святості. Чорний став кольором абсолютної темряви, скорботи, вказував на глибину Божественної таїни. Монахи носять чорний одяг на знак відсторонення від світу, зречення всього людського. Червоний колір, окрім земного світу, уособлював життєдайний вогонь та кров Ісуса Христа, що була пролита задля спасіння всіх людей та означає його любов. Також червоний пов'язують зі стражданнями та жертовністю. Зелений колір символізує юність, весняне пробудження та близький людський світ.

Час козацького бароко став переломним періодом релігійних традицій і періодом розквіту нового українського іконопису. Відбувся відхід не лише від візантійських традицій зображення обличчя, але і від традиційних сюжетів і канонічності кольору. На іконах митці почали показувати звичайних людей (гетьманів, козаків) та побутові сцени, цим самим поєднали непоєднане. Тепер ікони писали не тільки професіонали у майстернях, але і народні художники, прості хлібороби. Життя українського селянства було насиченим та яскравим, як і навколишня природа. Люди прагнули відтворити багатство і красу того, що їх оточувало, у своїй творчості. Зображення ікон вже не є таким аскетичним і площинним, композиції стають вільні, об'ємні і пластичні, пишні та урочисті. Одяг святих рясно вкривають рослинні орнаменти, а подекуди помітні елементи української традиційної вишивки. Червоний колір, який так часто використовують у зображеннях, втілює національне самобутнє бачення українців, духовний досвід козацтва. У поєднанні з жовто-золотавими відтінками відображує симфонію радості життя і його перемоги над смертю.

Сині відтінки втілюють вірність та відданість, а також символізують божественну істину.

Період козацького бароко це також час зародження національних промислів, таких як косівська кераміка, петриківський розпис, що мають власний особливий символізм кольорів. У працях І. Черкесової [68], О. Тищенко [65], П. Сензюка [59] визначено, що червоний є символом рідної хати, любові та вогню життя, синій втілював життєву мудрість і спокій, коричневий був пов'язаний з надійністю за матінкою-землею. Жовтий уособлював сонце, врожай і достаток, помаранчевий – радість і розкіш, зелений – надію, молодість, пробудження природи. Білий традиційно є символом чистоти.

У XIX столітті в українському мистецтві набуває розвитку станковий живопис. Виникає інтерес до образів простих українців, провідними стають побутовий, портретний та пейзажний жанри, що зумовлює національну колірну палітру в образотворчому мистецтві. Уся краса українських людей та природи знаходила своє відображення через призму бачення художника. На думку О. Мосендз [39], червоний колір продовжує бути провідним у відображенні самобутнього духу та національної культури. У полотнах Ф. Кричевського «Наречена» (Додаток А, рис. 1.2), «Життя» (Додаток А, рис. 1.3) червоний виступає символом добра і молодості. На картинах визнаного майстра реалістичного напрямку живопису М. Пимоненка відтворено різноманіття і багатство традиційного українського вбрання, яке неодмінно мало містити червоний колір, оскільки тоді вважалося, що саме червоний застерігає від лихого ока та оберігає від лиха.

Українське образотворче мистецтво XIX – початку XX століття це також період розквіту народних традицій бойчукістів. Вони відродили церковне мистецтво Візантії і поєднали його з фольклорним мистецтвом України. Колористичні гама творів бойчукістів насичена, що несе в собі національний колорит, але водночас зберігає релігійну візантійську символіку.

Художник-авангардист К. Малевич у своїй творчості зосереджувався переважно на кольорі, відкидаючи зв'язок зображення з реальним світом. Його твори – це форми кольору, що передають настрій і розкривають тему. У «Чорному квадраті» (Додаток А, рис. 1.4) йому вдалося відкрити новий метафізичний зміст, а свободу і безмежність Малевич знайшов у білому кольорі.

Сучасне мистецтво бере за основу психофізіологічні властивості кольору, але при цьому зберігає і національну інтерпретацію. Воно орієнтується не стільки на естетику, скільки на особистість митця, його досвід і нестандартну концепцію. Дослідники Б. Базима [5] та М. Люшер [30] вивчали психологію кольору і дійшли висновку, що жовтий колір дуже яскравий та неоднозначний: жовтий теплий викликає асоціації з радістю і світлом, а жовтий холодний – з хворобами та відчуженням. Білий асоціюється з чистотою і тишею, а чорний – з тишею суму і безнадійністю. Червоний є кольором успіху, перемоги і триумфу, а синій дарує почуття спокою, умиротворення. Загалом, теплі кольори – це про радість, щастя, захоплення, а холодні – про тишу, смуток, спокій. Від комбінацій різних кольорів і форм залежить вираження емоцій та асоціацій в сучасних абстрактних композиціях. Особливого значення колір набуває у дизайні, де виконує важливу знаково-комунікативну функцію. Закономірності побудови живописних зображень можна перенести на будь-який дизайнерський об'єкт. Тому велика увага приділяється властивостям кольорів, психологічному впливу і сприйняттю, символічному значенню (червоний – це заборона, жовтий – увага, зелений – безпека чи дозвіл, синій – повідомлення, жовтий з чорним – застереження, отрута).

Таким чином, на символізм кольору впливають такі фактори як місцевість, релігійні та міфологічні уявлення, історія, емоційне сприйняття, асоціації. Кожна країна має свою символіку кольорів, що пов'язано з культурною ідентичністю народу. Символічна тріада кольорів сформувалася

ще у первісній культурі. На ранніх етапах розвитку світових культур на значення кольору впливали релігійно-міфологічні уявлення та уставлені канони. Згодом його почали використовувати як художній засіб образотворчого мистецтва, описувати колірні теорії, винаходити колірні системи.

Розвиток знаково-символічного значення кольору в українському мистецтві бере початок з часів культури скіфів і трипільських поселень. Кольори трактувалися відповідно до уявлень людини про навколишній світ. Після прийняття християнства значення кольору стало канонізованим. Українське народне мистецтво допомогло зберегти позитивне значення червоного кольору протягом століть. У ХХ столітті виникло наукове пояснення про психофізіологічний вплив кольору, що мало суттєвий вплив на образотворче мистецтво. Проте творчість сучасних українських художників віддано зберігає національний колорит протягом століть.

1.2. Аналіз образотворчих аналогів і джерел

Кожна епоха і окрема країна має своє колірне сприйняття і символізм. Розглянемо знаково-символічну функцію кольору в образотворчому мистецтві на прикладі майстрів українського мистецтва, зокрема декоративного петриківського розпису, та колірне рішення зображення зодіаків у творчості різних художників.

Календарі з мотивами петриківського та інших народних розписів випускаються майстрами щороку. Серед прикладів роботи Олени Харченко, Вікторії Тимошенко, Михайла Щербини, Олесі Вакуленко, Ольги Черьомушкіної. Зазвичай художники передають настрій відповідної пори зображеннями квітів чи пташок, набагато рідше – образами тварин чи людей.

Яскравим прикладом колірної рішення через власне бачення і відхід від традиційного розуміння мистецтва петриківського розпису є творчість видатної майстрині Марфи Тимченко. Художниця майстерно стилізує тварин, комах, птахів, казкових героїв, наприклад Змія Гориновича (Додаток А,

рис.1.5), у настінних розписах. Для позитивних персонажів М. Тимченко обирає теплу колірну гаму, а для негативних – холодну. Антропоморфні овочі та фрукти (Додаток А, рис.1.6) художниці виконані у традиційних кольорах врожаю – жовтому, помаранчевому, коричневому. Для мотивів неба і води підібрані синьо-блакитні відтінки, для рослин – зеленаві. Але якщо художниця прагне відобразити сонячний день, то небо малює жовтим. Змові композиції виконані переважно блакитними кольорами, весняні – зеленими, літні – жовтими, а осінні – помаранчевими. Загалом же розписи Марфи Тимченко завжди яскраві, контрастні, наповнені світлом і глибоко деталізовані.

Вправно використовує колір у своїй творчості для передавання емоційного настрою художниця Олена Скицюк. Композиції майстрині завжди контрастні як за кольором, так і за тоном. У доробку О. Скицюк є твори на зимову тематику (Додаток А, рис.1.7), колірна гама яких монохромна, проте малюнки виглядають святковими за рахунок виразного тонального контрасту (білі ажурні зимові дерева на дуже темному тлі). Її диво-квіти (Додаток А, рис.1.8) можуть поєднувати у собі як теплі, так і холодні кольори, і водночас виглядати гармонійно.

Знаково-символічна функція кольору відображена у мальовках Вікторії Тимошенко. Для її роботи «Ніч» (Додаток А, рис.1.9) характерна синьо-коричнева колірна гама, яка вдало відтворює цей час доби. У квадриптиху «Стихії» (Додаток А, рис.1.10) В. Тимошенко втілює вогонь жовто-червоним, землю – зеленим, воду – синім, повітря – біло-блакитним через зображення птахів та людей. А ось серія робіт «Пори року» (Додаток А, рис.1.11) наповнена квітковими та антропоморфними образами. Зимув художниця бачить синьо-блакитною, весну – жовто-зеленою, літо – червоно-рожевим, осінь – червоно-помаранчевою.

Атмосфера освітлення свічкою втілена завдяки майстерно підібраним кольорам майстринею Тамарою Вакуленко у роботі «Метелики» (Додаток А, рис.1.12).

Валентина Панко використовує різні підходи до зображення вечірнього часу. Одна з її робіт «Вечір» (Додаток А, рис.1.13) виконана на темно-синьому тлі у жовто-зелених відтінках і викликає асоціації теплого літнього вечора у садку, а інша (Додаток А, рис.1.14), на білому тлі у синіх відтінках, асоціюється з вечірньою прохолодою.

Символічні малюнки, що виходять за межі петриківських традицій, створює і сучасний художник Михайло Щербина. Робота майстра «М'ятний ліс» (Додаток А, рис.1.15) завдяки своїй кольоровій гамі дійсно навіює ніжний аромат м'яти. М. Щербина часто вкладає і глибоко символічний зміст у кольори творів. Колірна гама роботи «Асиміляція III» (Додаток А, рис.1.16) відображає духовні цінності України відповідно до національних символів і загальноприйнятої символіки кольорів у геральдиці (синій – ясне небо, вірність, жовтий – пшеничне поле, достаток). Твір «Вона чекає» (Додаток А, рис.1.17) адресований непроханим гостям і кольорами промовляє, що ніщо в світі не лишається безкарним. Свої твори художник зібрав у календар (Додаток А, рис.1.18), де композиції хоч і не об'єднані спільною темою, проте віддзеркалюють за допомогою кольору відповідні місяці. В лютому нас зустрічає блакитний лісовик, у березні народжується перший зеленавий пагін з насінини, а в жовтні радують золоте листя та лисички. Майстер продовжує розвиватися в обраному напрямку і щоразу вкладає в свої твори ще глибший зміст, який доносить до глядачів зокрема і за допомогою кольору.

Однією з перших серед українських майстрів декоративного розпису до теми знаків зодіаку звернулася Олеся Вакуленко. 2016 року вийшов її календар «Українські зодіаки» (Додаток А, рис.1.19). Невдовзі О. Вакуленко створила авторську серію посуду із зображенням зодіаків (Додаток А, рис.1.20). Майстриня друкує свої роботи на подушках, полотнах, футболках тощо. У роботах художниці простежується відповідність колірної гами тла та образу відповідній стихії та порі року. У знаків зодіаку, що мають стихію вогонь та земля, домінують теплі кольори, а у водних та повітряних – холодні. Зелене

тло у жовто-червоного Овна підкреслює вогняне начало знаку, адже червоний і зелений – комплементарні кольори, та відображає весняну пору року. Жовто-помаранчеві Лев та Стрілець також контрастують з блакитним тлом, що підсилює звучання вогняної стихії. Знаки стихії води Риби, Рак та Скорпіон у виконанні О. Вакуленко мають тепле тло, натомість сам образ містить прохолодні водні кольори. Рожевий у Рибах підкреслює весняну пору, жовтий колір у Рака – літню, а бежевий у Скорпіона – осінню. О. Вакуленко також внесла в малюнки сам знак. В основу її композицій покладений квадрат (для календаря) або коло (для посуду). Зооморфні образи займають більшу площу, ніж антропоморфні, саме тому простір навколо останніх художниця заповнює квітковими мотивами. Серед її робіт показовою є також диптих «День і ніч» (Додаток А, рис.1.21), де жовтий колір позначає світло сонця та місяця, а час доби показаний через колір баранців: день жовто-червоний, ніч – синьо-блакитна.

У 1969 році відомий представник сюрреалізму Сальвадор Далі випустив серію літографій (Додаток А, рис.1.22) із зображенням зодіаків. Овна художник зобразив у жовто-зелених кольорах, імовірно з метою підкреслити, що це перший знак, який починає цикл року і весну. Телець у його виконанні має білий і блакитний кольори, що вказують на спокійний характер персонажа, та чорний колір, що відображає стихію земля. Близнята поєднують у собі бежевий та блакитний, тим самим втілюючи стихію повітря та поєднання непоєднуваного у своєму характері. Для зображення Рака художник взяв за основу червоний та синій кольори. Синій натякає нам на водну стихію зодіаку, а суть червоного є загадкою. Це знак самого С. Далі, імовірно, у нього вкладений свій особливий зміст. Так само Лев, хоч і уособлює стихію вогонь, проте Далі обрав для нього синьо-зелені відтінки, і лише верхня червона зірка створює зв'язок з відповідною стихією. Діва у баченні митця постає у коричнево-синіх тонах, що цілком логічно вказують на стихію земля (коричневий) і символізують жіночність (синій). Терези і за своєю

композицією, і за зеленавим колірним рішенням дають нам відчуття спокою та рівноваги. На стихію повітря вказують птахи, що летять між хмаринками. Скорпіон своїми глибокими синіми кольорами дає нам відчуття пізньої осені і стихії води. У зображенні стрільця присутні блакитний, білий, чорний та жовтий. Перші два можуть вказувати на відповідну пору року, а два наступні – на стихію вогонь. Козеріг втілює стихію земля, чому і відповідає його жовто-червоне вирішення. Для Водоля С. Далі визначив блакитні та зелені відтінки, які мають асоціації із стихією повітря. І нарешті для Риб підібрані сині та червоні кольори, які можуть вказувати на водну стихію та особливу чутливість цього знаку.

Отже, колір є важливим інструментом художника, зокрема у виконанні композицій, наповнених символами і глибоким змістом. Саме завдяки колористичному рішенню здійснюється емоційний і підсвідомий вплив на глядача. Колір впливає на наше ставлення до зображеного, керує увагою, змінює настрій, розказує історії. Є певні знаки і символи, які лежать на поверхні і зчитуються одразу, але є і ті, що приховані, над якими треба подумати, такі, що несуть індивідуальне бачення автора.

1.3. Творча робота над художнім образом, композиційним та колористичним вирішенням авторського календаря «Рух зірок»

Багаторічна любов до традиційного петриківського розпису визначила техніку виконання роботи з самого початку. Окрім того, петриківський розпис – це духовна спадщина українського народу, мистецтво, яке зберігає тісний зв'язок з традиціями минулого, тому збереження і розвиток цієї техніки є дуже важливим для культури нашої держави.

Поштовхом до вибору сюжету роботи стали замальовки стилізованих тварин у техніці петриківського розпису та перегляд науково-популярної літератури з астрономії. Виникла думка поєднати техніку декоративного розпису із загадками зоряного неба.

Спочатку була ідея створення панно із знаками зодіаку на тлі нічного неба, але згодом вирішили втілити задум з прикладним значенням – створити календар.

Знаки зодіаку – це такі собі умовні відрізки, на які поділяють шлях Сонця протягом року. Історично їх 12. Таке поняття як зодіак відоме світу ще з IV ст. до н.е. від часів Вавилону завдяки тогочасній астрології [17]. Саме слово зодіак означає коло тварин. Від шумерів ці знання перейняли астрономи Греції. На створення образів зодіаків мала великий вплив давньогрецька міфологія [35]. Кожен знак уособлює когось із легенд про богів та героїв. Наприклад, втіленням Зевса є знак Овна, а прототипом Близнят є нерозлучні брати Діоскури. Стрілець є прообразом кентавра Хірона, Козеріг – сільського бога Пана, Лев і Рак пов'язані з подвигами Геракла. А ось Водолій є одним з найдавніших символів і бере свій початок від Стародавнього Єгипту. Кожен знак знаходиться під впливом певної планети, кожна з яких володіє енергією, з якої складається світ. Це і є стихії вода, земля, вогонь та повітря.

Ми здійснили роботу над створенням авторського календаря «Рух зірок» із зображенням знаків зодіаку в техніці петриківського розпису. Певний знак ілюструє відповідний йому місяць. Кожна сторінка містить образ знака, орнамент навколо, календарну сітку. Був задум, щоб календарна сітка не була окремо від самого образу, а логічно вписувалася в композицію аркуша, саме тому вона і обрамлена орнаментом. Центральний образ композиції вміщує більшу різноманітність кольорів, виконується здебільшого перехідним мазком, а тоді вже прикрашається візерунками. Орнаменти є більш монохромними та ажурними. На аркушах лишаємо місце, аби потім додати календарну сітку.

Особлива увага була приділена колірному рішенню календаря. Гама кожної сторінки спрямована на те, щоб викликати у глядача асоціацію з певним місяцем року. Колір тла відповідає певній порі: зелене тло використане для весни, бордове для літа, коричневе для осені, а синє – для зими. Колірне

рішення кожної сторінки віддзеркалює не лише певний місяць і пору року, але і стихію самого знаку. У знаків стихії повітря переважають блакитні відтінки, вогню – червоні та помаранчеві, землі – коричневі, вохристі та зеленаві, води – сині та бірюзові.

Зображення дрібних елементів орнаменту несе у собі тематично-сміслове навантаження, другорядні елементи також допомагають відображати певний місяць і пору року та стихію. Так, на травневій сторінці можна побачити зображення фіолетових кульбабок, на квітневій – весняні квіти, що розпускаються, а на березневій орнаменти нагадують підводний світ з весняними водоростями. Серпень радує нас соняшниками, вересень – дарами осені, жовтень – різноманітністю листя, а січень – морозними візерунками.

Козеріг зображений в коричнево-блакитних відтінках, адже це зимовий місяць, а зодіак має стихію земля. Композиція із зображенням Водолія досить нюансована, там переважають блакитно-синюваті відтінки, оскільки він має стихію повітря і відображає лютий місяць. Риби у березні втілюють стихію вода і перший місяць весни, тому орнамент декорований водоростями з весняними квітами. Овен несе вогонь, але водночас ілюструє квітень, барви якого досить ніжні. Американська астрологиня Л. Гудман [11] говорить, що розвиток знаків зодіаку повторює розвиток людини, і це має вплив на характер. Починається коловорот зодіаків з Овна, який втілює дитину-немовля, а закінчується рибами, що уособлюють мудрих літніх людей. Таким чином, враховуючи, що вогонь в Овна тільки народжується, так само як і народжуються квіти навесні, ми можемо зобразити його більш ніжно. Квітень показаний знаком Телець, його стихія – земля, саме тому тут присутній коричневий. Композиція доповнена фіолетовими квітами, що за формою нагадують кульбабки, адже травень – пора цвітіння кульбабок та бузку, і ми вирішили поєднати це в одному рослинному образі. Близнята мають стихію повітря, тому на малюнку переважають ніжні блакитні відтінки. Блакитний – це небо, а жовтий – сонце. Також до композиції додано рожевий. З одного

боку, це підтримує колір літніх вишеньок-черешеньок, з іншого – схід і захід сонця зазвичай мають рожеві відтінки. У липні панує Рак і стихія вода, тому сторінка має синьо-зелену гаму. Орнаменти на ній нагадують переплетіння водоростей. Лев гордо несе стихію вогню у гарячому місяці серпні. Це час сонця, соняшників, колосся. У вересні ми повертаємося до надійної стихії земля та її знаку Діви. Це пора врожаю, тому в орнаменти вплітаються відповідні образи. Жовтень це час золотої осені, у яку нас ведуть Терези. Навколо золотаве листя спітається з павутинками бабиного літа у стихії повітря. Скорпіон має стихію вода, він ілюструє листопад, коли гілки дерев стоять майже без листя, холодно і наближається зима. Завершує рік вогняний Стрілець. Тут навколо горобина, по яку прилетять пташки взимку.

Важливою частиною календаря є обкладинка. Вона містить орнаментальний мотив з яскраво вираженим рухом по колу дванадцятьох сегментів. Кожен сегмент містить елемент орнаменту відповідного місяця. Для обкладинки було обране синє тло, що асоціюється із зоряним небом.

Робота починалася з ряду невеличких ескізів на кожен знак. Для одного образу було створено кілька варіантів вирішення, потім обирався кращий. Далі образ промальовувався детальніше, а потім створювалося навколишнє середовище, орнамент, підбиралася колірна гама. Важливо було тримати колірні плями приблизно однакової площі на усіх сторінках. Потрібно було слідкувати, щоб персонажі відрізнялися один від одного ракурсами, позами, елементами декору. Тваринні образи давалися значно легше, ніж антропоморфні.

Повноформатні ескізи мають розмір А3, всього аркушів 13 (12 місяців та обкладинка) (Додаток А, рис.1.23). Початкові ескізи були на білому звичайному папері, хоча для загального уявлення майбутніх сторінок був виконаний і один ескіз в кольорі на форматі А4 (Додаток А, рис.1.24).

Для роботи були потрібні дизайнерський картон 30 x 40 см; гуашеві фарби; пензлики з котячої шерсті та синтетичні пензлі; піпетка, зубочистки.

Після детального промальовування усіх сторінок на повноформатному ескізі, переносимо контур на кольоровий картон (Додаток А, рис.1.25). Оскільки ми працюємо на темному тлі, то аби зберегти свіжість і чистоту звучання кольору, перш ніж починати роботу в кольорі, спочатку потрібно виконати великі елементи малюнку шаром білил з клеєм ПВА (Додаток А, рис.1.26).

Починаємо виконувати роботу з основних елементів, великих колірних плям (Додаток А, рис.1.27). Перехідним мазком малюємо основні образи, використовуємо для цього синтетичні пензлі, або ж пензлі «колонок». Після цього переходимо до виконання другорядних елементів та виписки, вимальовування візерунків на образах, малювання антуражу (Додаток А, рис.1.28). Для цього використовуємо здебільшого пензлик з котячої шерсті. Піпетка та зворотній бік пензля допомагають створювати кружечки і крапочки різних розмірів.

Під час роботи з кольором особливо важливо зберігати гармонію кольорів. Для цього ми можемо користуватися колірним колом Іттена та законами колористики. Водночас враховуємо колірну гаму пори року, місяця та стихії знаку зодіака.

Після завершення потрібно стерти олівець (Додаток А, рис.1.29), відсканувати аркуші, і далі ми переходимо до роботи в графічному редакторі. Для завершення композиції необхідно додати у вільний завчасно залишений простір календарну сітку та оформити обкладинку (Додаток А, рис.1.30). Оригінали робіт оформлюються в паспарту та рамку під скло (Додаток А, рис.1.31). Календар друкується на форматі А3.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЗНАКОВО-СИМВОЛІЧНОЇ ФУНКЦІЇ КОЛЬОРУ В ЗАКЛАДАХ ХУДОЖНЬОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Мета і зміст навчання знаково-символічній функції кольору в закладах художньої вищої освіти

Знаково-символічна функція кольору є важливою складовою образотворчої підготовки художника і має місце у вивченні таких дисциплін як колористика, композиція, живопис, історія образотворчого мистецтва, декоративно-прикладне мистецтво тощо.

Погоджуємося з твердженням Т. Прокопович [46], що колористика як дисципліна вивчає теоретичні основи використання кольору в різноманітних сферах життя, зокрема в образотворчому та декоративно-прикладному мистецтві, і є фундаментальною дисципліною для художника. Знання про знаково-символічну функцію кольору сприяють формуванню у студентів цілісного уявлення про колір та його властивості, принципи грамотного використання кольорів в побудові композиції, створенню гармонійного колориту твору. Цей розділ колористики є теоретико-практичною основою образотворчої грамоти і є дотичним до основ композиції, дизайну, живопису, історії образотворчого мистецтва та психології. Набуті знання та вміння є необхідною складовою професійної та практичної підготовки студентів закладів художньої вищої освіти.

Вивчення основ взаємодії кольору та його символіки є пріоритетною галуззю в курсі багатьох дисциплін. Так, на думку Н. Кобиленко [24], в курсі історії образотворчого мистецтва студенти опановують знаннями про колір як однією з основних категорій культури, адже саме у кольорі фіксується інформація про уявлення і вірування людей попередніх епох, прочитуються особливості їх світосприйняття, характерні цінності і канони, історичний шлях та специфічні риси художнього бачення. Колір тисячоліттями зберігає в собі смислові значення, культурні та морально-етичні цінності, символічні

тлумачення та особливості знакової комунікації. Усе це є незамінним багажем знань і досвіду студентів художніх спеціальностей.

Символіка кольору в живописі, за О. Мосендз [38], дозволяє наповнити художній твір новим змістом, адже живопис – це по суті колір і форми, які допомагають нам вкласти у картину відповідний сенс, і від нас залежить, наскільки майстерно ми володіємо необхідними засобами. Вивчення знаковості і символіки кольору на заняттях з живопису сприяє розвитку здатності до інтеграції смислів та засобів для їх втілення в художньому творі, підштовхує до нових пошуків у практиці сучасного мистецтва.

Колір є важливим виражальним засобом композиції. Завдяки колірним плямам ми можемо розставити необхідні акценти на роботі, створити певний настрій, передати характер, зобразити мотив. Під час занять з композиції студенти оволодівають законами взаємозв'язку змісту і форми вираження, засобами художньої виразності, зокрема і роботою з кольором, що допомагає розкрити художній образ.

У декоративно-прикладному мистецтві колір несе глибокий символізм, особливо у народній творчості, і допомагає продемонструвати естетику виробів повною мірою, на чому акцентує увагу О. Гулей [12]. Традиційне народне мистецтво міцно зберігає зв'язок кольору з формами, символікою, обрядами тощо. О. Мосендз [39] підкреслює, що значення кольору особливо важливе і в традиційних костюмах. Відтінок одягу вказує на соціальний стан, приналежність до певної категорії, вік, проживання у певній місцевості. На заняттях з декоративно-прикладного мистецтва студенти глибше вивчають знаково-символічну функцію кольору, зокрема і в народній творчості, опановують нові художні техніки, вчаться застосовувати набуті знання та вміння на практиці.

В курсі прикладної графіки колір відіграє не менш важливу роль. Саме завдяки кольору ми з першого погляду на буклет чи рекламну вивіску можемо визначити, що йдеться про магазин кави і шоколаду чи еко-продуктів, що тут

знаходяться мийні засоби чи лікарські препарати, нас запрошують на виставку індійського мистецтва чи скандинавського. Тому потрібно вивчати і враховувати знакові особливості кольору та їх психофізіологічне сприйняття у роботі. На заняттях студенти мають не лише оволодіти технологічними принципами роботи з графічними редакторами, але і враховувати закони композиції та колористики.

Метою вивчення знаково-символічної функції кольору в закладах художньої вищої освіти є формування загальнопрофесійних компетентностей, розвиток художніх здібностей та художнього бачення з метою їх подальшої реалізації в художньо-професійній діяльності.

Вивчення знаково-символічної функції кольору в закладах художньої вищої освіти передбачає опанування рядом теоретичних знань та виконання системи практичних завдань, що полягають у практичному вивченні об'єктивності сприйняття кольору людиною, вивченні символічного значення кольорів в мистецтві України та інших культур.

Основні завдання під час вивчення знаково-символічної функції кольору в закладах художньої вищої освіти:

- розвиток професійних художніх якостей і здібностей, необхідних для подальшої роботи в конкурентному середовищі;
- формування знань про колір як знак та як символ;
- закріплення знань і вмінь з образотворчої грамоти;
- сприяння розвитку колірною бачення та естетичного смаку;
- формування вміння використовувати набуті знання і вміння у практичній і творчій діяльності.

Під час вивчення знаково-символічної функції кольору в закладах художньої вищої освіти погоджуємося з О. Шевнюк [70, с. 62] про доцільність використання таких методів:

- експеримент – для дослідження взаємодії кольорів;

- формально-аналітичний метод – під час роботи над елементарними навчальними завданнями;
- навчально-творчі завдання – для виконання лабораторних завдань;
- метод «віртуальна екскурсія» - для вивчення символіки кольору у різних культурах;
- метод ілюстрування – для натхнення та аналізу робіт інших художників, демонстрування аналогів;
- метод роботи з інформацією – для самостійної роботи студентів з інформаційними джерелами під час вивчення знаково-символічної функції кольору;
- метод проектів – під час виконання творчих завдань з живопису та композиції (проект інтер'єрної картини, проект книжкової ілюстрації тощо);
- метод кейсів – під час розбору конкретної ситуації, наприклад при аналізі робіт студентів чи інших художників;
- робота за уявою – під час виконання творчих завдань з живопису та композиції (творча переробка натюрморту тощо);
- оцінювання продуктів творчої діяльності.

У процесі навчання знаково-символічній функції кольору у студентів мають бути сформовані такі знання та вміння:

- знати і розуміти термінологію кольорознавства, основні закономірності психофізіологічного впливу і сприйняття кольору, базові правила взаємодії кольорів, символіку кольорів у різних культурах, принципи використання кольору як знаку, композиційні особливості використання кольору;
- уміти і застосовувати набуті знання і вміння у своїй професійній і творчій діяльності.

Формами контролю ефективності засвоєння навчального матеріалу є перевірка виконання завдань на заняттях, тематичний контроль, міжсесійний контроль.

Вивчення історичного розвитку знаково-символічної функції кольорів у мистецтві різних культур дає можливість художникам грамотно і професійно використовувати колір у творчій діяльності, допомагає сформувати художньо-образне мислення.

Таким чином, вивчення знаково-символічної функції кольору в закладах художньої вищої освіти сприяє формуванню загальнопрофесійних компетентностей майбутнього художника, розвиває художні здібності та художнє бачення, що є необхідним для подальшої реалізації у творчо-професійній діяльності. Тема символізму і знаковості кольору вивчається в курсі різних дисциплін, зокрема колористики, композиції, живопису, декоративно-прикладного мистецтва тощо і передбачає опанування рядом теоретичних знань і практичних умінь під час виконання різного роду вправ, завдань, проектів.

2.2. Система завдань для навчання знаково-символічній функції кольору студентів в закладах художньої вищої освіти

Колір як символ і знак у художньо-творчій діяльності допомагає створювати високопрофесійні твори у галузі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Вивчення знаково-символічної функції кольору є невід'ємною складовою професійної підготовки студентів закладів художньої вищої освіти і дозволяє розширити та поглибити знання та вміння з інших профільних дисциплін.

Методика навчання знаково-символічній функції-кольору в закладах художньої вищої освіти залишається предметом дослідження мистецтвознавців та педагогів. Методичні праці за темою є у доробку І. Артушевської [4], О. Безрукова [7], Й. Іттена [19], О. Кайдановської [20-21], А. Манселл [62], Т. Печенюк [43], С. Прищенко [44], Т. Прокопович [45-46],

Н. Романенко [55-56], Л. Стефанишина та Л. Поліщук [64], О. Шестобуз [73]. У дослідженні Й. Іттена [19] описаний новаторський у ті часи метод навчання кольорознавству, що лишається актуальним в художніх школах і в наш час. Він полягав у постійній практичній роботі, проведенні експериментів з кольором і формами, опануванні формальної композиції. Як стверджує С. Прищенко [44, с. 41], викладачі Гарвардського університету А. Поуп і Д. Росс були першими, хто ввів викладання кольорознавства для студентів мистецьких спеціальностей. Згодом це нововведення перейняли художні школи та інші університети.

А. Манселл [62] є автором методки навчання колористики для дітей у художній школі. До неї входила робота з колірним колом, світлотою, насиченістю кольору. Він орієнтувався перш за все на колір як відчуття. На основі методики А. Мансел розробив атлас колірної системи, якою зараз користуються дизайнери та художники цілого світу.

Сучасним дослідженням у галузі прикладного кольорознавства заємається Т. Печенюк [43]. У праці висвітлені основи знань про колір в руслі художнього текстилю. Автор висвітлює закономірності колірних сполучень на основі традиційного килимарства.

Т. Прокопович [45] пропонує поєднати вивчення основ колористики з опануванням зображення натюрморту та освоєнням декоративно-прикладного мистецтва. Блок пропонованих завдань вміщує ряд питань для самоперевірки та задач для практичного опрацювання. Т. Прокопович у першому розділі описує завдання з вивчення властивостей кольору на основі складання натюрмортів, у другому – в руслі опанування художнього розпису по тканині, у третьому робить акцент на вивчення символізму кольору на основі орнаментів у писанкарстві.

Серед завдань для опанування знаково-символічною функцією кольору студентами Н. Романенко [55] пропонує конспект лекцій та систему питань для самоконтролю. На нашу думку, до цілісної системи навчання бракує

практичних завдань, адже теорія забувається, а те, що ми пропускаємо через власний художній досвід, закарбовується значно міцніше.

О. Безруков [7, с. 5-7] пропонує вивчати колір, його знакові та символічні властивості шляхом вирішення таких задач як зображення звуків музики у асоціативно-образних композиціях. Таким чином студенти поєднують вивчення колористики, композиції, роботи з фактурами, опановують нефігуративний живопис.

У доробку С. Прищенко [44] є як теоретичні дослідження з колористики, так і рекомендації щодо практичного вивчення. Суть підходу у навчанні студентів ЗВО С. Прищенко полягає в опануванні теоретичними знаннями, виконанні завдань для самоперевірки по їх засвоюванню і відпрацюванні набутих знань під час вирішення практичних задач. До кожної теми складені навчально-творчі завдання для глибокого оволодіння матеріалом, детально описані питання, які має бути вирішено під час виконання, поданий перелік необхідних матеріалів. Система завдань по навчанню студентів ЗВО С. Прищенко складена на основі власного досвіду викладання, є однією з найбільш повноцінних та змістовних.

О. Кайдановська [21] розглядає колір як повноцінний елемент композиції в архітектурі. Дослідниця робить акцент на опануванні студентами методів організації кольору у просторі об'єктів інтер'єру та екстер'єру. Пропоновані нею завдання спрямовані на вирішення питань доцільності тематично зорієнтованого і функціонального колірною вирішення простору, створенні психологічного комфорту у приміщенні завдяки сполученню кольорів.

Кожен дослідник по-різному структурує і подає інформацію, віднаходить авторські способи подачі матеріалу, пропонує власні практичні завдання. Загалом пропозиції щодо навчання студентів знаково-символічній функції-кольору зводяться до опанування теоретичними основами кольорознавства та виконання різного роду вправ на задані теми. Такої думки дотримуємося і ми.

Під час проходження практики було розроблено систему завдань (Додаток Б, рис.2.1) для вивчення знаково-символічної функції кольору, за основу було взято матеріали перелічених дослідників. Ми проаналізували робочі програми [47-54] нормативних та вибіркових дисциплін, які опановують студенти закладів вищої художньої освіти, методичні рекомендації щодо проведення лабораторних занять [33], вивчали дослідження літератури з кольорознавства Л. Ільницької [18], і дійшли висновку, що вивчення знаковості та символізму кольору може відбуватися не лише в руслі дисципліни колористика, але і в контексті живопису, історії образотворчого мистецтва, прикладної графіки, декоративно-прикладного мистецтва, композиції тощо.

Для початку студенти мають опанувати основи кольорознавства, при вивченні яких ознайомитися з психофізіологічним впливом кольору, символікою кольорів в різних культурах тощо (Додаток Б, рис.2.2). На символіку кольорів впливає величезна кількість факторів: мода, політичні процеси, релігійні уявлення, культура, ландшафт, умови освітлення, визначні особистості. Сприйняття кольору і його подальше трактування залежить від емоційного стану людини, попереднього колірною досвіду, стану здоров'я, настрою, темпераменту, асоціацій, культурної ідентичності.

Завдання 1: використовуючи колірні асоціації та особливості психофізіологічного впливу кольору на людину, зобразити визначеними кольорами відповідні їм асоціації. Матеріали: папір А3, гуаш.

Завдання 2: виконати 4 абстрактні асоціативні колірні композиції на відображення певного настрою (радість, смуток, хвилювання, спокій, пробудження, замріяність), стану природи (сонце, дощ, спека, холод, хмарність), часу доби (ранко, день, вечір, ніч), стихії (вода, земля, вогонь, повітря) тощо, використовуючи особливості психофізіологічного впливу кольору на людину. Матеріали: папір А5, гуаш, оформлення на А3. Метою цих завдань є практичне вивчення об'єктивності асоціативного та

психоемоційного впливу кольорів на людину. Студенти не лише експериментальним шляхом вивчають психофізіологію сприйняття кольору, але і вчаться використовувати його як інструмент емоційного впливу, вивчають підходи до створення абстрактної композиції, опановують змішування фарб та різними техніками та прийомами художньої виразності.

Після опанування основами сприймання кольору, студенти переходять до вивчення загальноприйнятої символіки і знакового розуміння кольору у різних культурах світу, зокрема у традиційному мистецтві.

Завдання 3: скласти таблицю символічного значення кольорів у світових культурах. Матеріали: робоче поле А3; гуаш, графічний редактор на вибір.

Завдання 4: на основі обраних аналогів скласти схеми поєднання кольорів для традиційних видів українського народного прикладного мистецтва (вишивка, кераміка, розписи, писанкарство, килимарство). Матеріали: робоче поле А3; гуаш, графічний редактор на вибір. Метою завдань є вивчення символічного значення кольорів у світових культурах та українському традиційному прикладному мистецтві, вивчення відмінностей у колірному вирішенні творів декоративно-прикладного мистецтва різних жанрів. Завдання буде корисними для подальшої творчої роботи студентів з композиції, живопису та декоративно-прикладного мистецтва. Опанувавши основи теоретичних знань, студенти відпрацьовують їх у художньо-творчій діяльності при вирішенні задач на створення символічних і настроєвих композицій.

Завдання 5: створити орнаментальну композицію, де колір виконував би виразну знаково-символічну функцію. Матеріали: папір 40x50, гуаш. Таке завдання може бути використане в курсі навчання композиції в темі шрифти та орнаменти. Воно сприяє не лише оволодінню законами побудови орнаментальних композицій, але і допомагає закріпити і відпрацювати знання і вміння застосування кольору як знаку і символу на практиці.

Завдання 6: виконати творчу переробку натюрморту на передавання настрою, емоційного стану чи символічного значення через колір. Матеріали: робоче поле А2; гуаш, акрил, олія на вибір. Дана робота може бути запропонована в курсі живопису як домашнє завдання для самостійного виконання за уявою. Завдання сприяє оволодінню малюванням за уявою, вдосконаленню навичок стилізації і творчої переробки, визначеної техніки живопису, закріпленню знань і вмінь роботи з кольором.

Завдання 7: виконати однофігурну композицію на передавання емоційного стану людини, її внутрішніх переживань, настрою, характеру. Матеріали: робоче поле А2; гуаш, акрил, олія на вибір. Завдання може з успіхом використовуватися в курсі композиції для створення психологічного образу засобами композиції та колористики. Студенти вчаться застосовувати колір як засіб виразності композиції та як засіб образної характеристики твору.

Завдання 8: виконати серію писанок з урахуванням символічної мови кольору в традиційному народному мистецтві. Матеріали: віск, писачок, барвники, курячі яйця. Погоджуємося з Є. Антоновичем [3] та І. Черкесовою [68], що це буде корисним в курсі декоративно-прикладного мистецтва не лише для відпрацювання на практиці знань про колір, але і для опанування технікою писанкарства. Завдання сприяє закріпленню знань про символічне значення кольору в традиційному українському мистецтві.

Завдання 9 (за О. Шевнюк [70, с. 266-267]): виконати творчу роботу на основі аналізу взаємозв'язку художньо-образної виразності та художнього змісту обраного живописного твору, що за допомогою фігурних плям і кольору передає настрій і посилює репродукції. Матеріали: папір А5, гуаш, оформлення на А2. Проблема може бути вирішена в курсі композиції, живопису, на лабораторних заняттях з історії мистецтва тощо. Робота сприяє розвитку здатності аналізувати художні твори, виробленню навичок стилізації і подолання предметності, роботи з кольором, виокремлення основного, розвиває емоційне відчуття кольору.

Завдання 10: виконати проект розробки фірмового стилю обраної організації, враховуючи напрямок діяльності. Матеріали: засоби графічних редакторів, робоче поле А4-А3. Дане завдання доречне в курсі прикладної графіки. Студенти паралельно з пошуком виразного композиційно-образного рішення вивчають особливості роботи над проектом фірмового стилю. Вирішення задачі сприяє відпрацюванню на практиці асоціативних і знакових властивостей кольору під час колірної роботи твору в ракурсі концепції діяльності організації.

Таким чином, для навчання студентів художніх закладів вищої освіти знаково-символічній функції кольору доцільно використовувати систему практичних навчально-творчих завдань для відпрацювання набутих теоретичних знань в руслі таких дисциплін як колористика, живопис, декоративно-прикладне мистецтво, історія мистецтва, композиція, прикладна графіка. Вирішення задач спрямоване на вивчення об'єктивності асоціативного сприйняття та психофізіологічного впливу кольору, особливостей символічного значення кольорів в мистецтві української та світових культур, використання кольору як виразного та емоційного засобу композиції, на закріплення набутих знань. Водночас студенти опановують нові художні техніки, підходи, вчаться прийомам стилізації та роботі за уявою.

ВИСНОВКИ

Навчання знаково-символічної функції кольору є необхідною складовою професійної підготовки студентів закладів художньої вищої освіти. Символізм і знаковість кольору використовують в різних професійних аспектах: образотворчому мистецтві, дизайні, рекламі, театрі, кіно. Колір є основним засобом виразності живопису, інструментом передавання настрою, емоцій, володіння яким необхідне майбутнім фахівцям.

У процесі дослідження обраної теми було вирішено такі завдання:

1. Конкретизовано історичні етапи розвитку знаково-символічної функції у світових культурах, а саме первісний період, коли колір був посередником між земним і небесним світами і позначав важливі речовини та стихії (кров, молоко, земля, вогонь, вода), період Стародавнього світу, що характеризується відображенням у символізмі кольору міфологічно-релігійних уявлень людини про всесвіт, його цілісності і будови, сприйняття умов життя, часи Середньовіччя, коли колір починає підкорюватися релігійним канонам у християнстві та ісламі і має дуже близький зв'язок з життям людини, період Відродження, у якому відновлюється античне бачення кольору і виникають перші колірні системи, епоха Просвітництва, де втрачається сакральна функція кольору, але зберігається його асоціативне сприйняття і починаються загальнонаукові дослідження, а також сучасність, яка характеризується увагою до психофізіологічних властивостей кольору у поєднанні з національно-культурною інтерпретацією.

2. Здійснено аналіз історичних та культурологічних джерел з теми дослідження, образотворчих джерел та аналогів і прототипів авторського календаря, що дозволив виявити колірні особливості зображення пір року, стихії, періодів доби та нестандартних середовищ. Більшість майстрів у своїй роботі використовують загальноприйнятту і національну символіку кольорів, враховують їх асоціативний та психофізіологічний вплив. М. Тимченко та В. Тимошенко використовують зелені, червоні, помаранчеві та сині відтінки

для відповідного зображення композицій весни, літа, осені та зими, сині і блакитні кольори для водного і повітряного середовища. Художник Михайло Щербина у своїй творчості використовує асоціативні властивості кольору і його національне трактування. Традиційну українську символіку із загальноєвропейською у календарі «Українські зодіаки» вдалося поєднати Олесі Вакуленко. Нестандартним за колірним рішенням є підхід до зображення знаків зодіаку у сюрреаліста С. Далі.

3. Простежено динаміку творчого пошуку художнього і колористичного рішення авторського календаря, що полягає у обмірковуванні ідеї, розподілу знаків відповідно до місяців, створенні кількох варіантів пластичних образних рішень для кожного зодіаку і виборі більш вдалого за композиційною побудовою аркуша, визначенні образів та орнаментів для кожного знаку і місяця, продумуванні колірних рішень, підборі тла для кожної пори, перенесенні малюнку на чистовий аркуш, виконанні білого підмальовку для роботи, стеженні за цілісністю і гармонійністю колірних поєднань, їх доречністю відносно задуму. Колорит кожної композиції відображає відповідну стихію і пору року. Після завершення малюнків засобами графічних редакторів накладається календарна сітка, друкуються і зшиваються аркуші календаря.

4. Виокремлено цільову і змістову складові навчання знаково-символічній функції в закладах художньої вищої освіти, що полягає у доцільності вивчення знаково-символічної функції кольору в закладах художньої вищої освіти з метою формування загальнопрофесійних компетентностей, розвитку художніх здібностей та художнього бачення та їх подальшої реалізації в художньо-професійній діяльності. Серед методів, що використовують при навчанні студентів знаково-символічній функції кольору, пропонуємо навчально-творчі завдання, експерименти, метод проектів метод кейсів, роботу за уявою та уявленням, ілюстрування тощо. Зміст навчання знаково-символічній функції кольору полягає в опануванні рядом теоретичних

знань та виконанні системи практичних завдань, що полягають у практичному вивченні об'єктивності сприйняття кольору людиною, вивченні символічного значення кольорів в мистецтві України та інших культур.

5. Розроблено систему завдань для ефективного навчання знаково-символічній функції кольору студентів закладів художньої вищої освіти, а саме: описані творчі завдання для студентів в курсі таких дисциплін як колористика, композиція, декоративно-прикладне мистецтво, живопис, історія образотворчого мистецтва, прикладна графіка тощо. Опанування темою здійснюється поступово, від простого до складного, від завдань на перевірку об'єктивності сприйняття кольорів та їх сполучень і психофізіологічного впливу кольору на людину та створення абстрактних настроєвих композицій до більш складних орнаментальних та фігуративних творів. В руслі завдань також передбачені оволодіння різними техніками образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, а також проектні завдання (наприклад, проект фірмового стилю організації).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агостон Ж. Теория цвета и ее применение в искусстве и дизайне. М.: Мир, 1982. 181 с.
2. Американський абстрактний експресіонізм: зліт та криза азхідного модернізму: веб-сайт. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13900/Rudyk_Amerykanskyi_abstraktnyi_ekspresionizm_zlit_ta_kryza_zakhidnoho_modernizmu.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 27.09.2022)
3. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1992. 272 с.
4. Артушевська І. Кольорознавство (конспект лекцій). Луцьк: ЛДТУ, 2004. 118 с.
5. Базыма Б.А. Психология цвета: Теория и практика веб-сайт. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187223082.pdf> (дата звернення 27.09.2022)
6. Базыма, Б.А. Цвет и психика. Харьков: ХГАК, 2001.–172с
7. Безруков О. Особливості використання ахроматичних кольорів в базовому курсі «Кольорознавства». Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2007. № 9. С. 3-9
8. Бичкова Л. Колористична культура античного світу. К.: Вища школа, 2003. 134 с.
9. Газета Кабінету Міністрів України «Урядовий кур'єр». Художник Анатолій КРИВОЛАП: веб-сайт. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/hudozhnik-anatolij-krivolap-ya-zmalechku-bachiv-ro/> (дата звернення 18.10.2022)
10. Горбатенко Л. Музыка кольору. АРТ-платФОРМА. 2022. Вип. 1(5) С.190-202 URL: doi.org/10.51209/platform.1.5. (дата звернення 23.10.2022)
11. Гудман Л. Знаки Любви. М: Эскиммо, 2003. 880 с.
12. Гулей О. В. Декоративно-прикладне мистецтво: Навчальний посібник. 13. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. 152 с
13. Жаборюк А. А. Український живопис останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. Київ, Одеса: Либідь, 1990. 312 с.
14. Знаково-символічна наочність і розвиток абстрактного мислення: веб-сайт. URL:https://pidru4niki.com/80291/meditsina/teoriyi_spriynyattya_koloru_dokazi (дата звернення 18.10.2022)
15. Значення кольорів в китайській культурі URL:<https://ukrainian.cri.cn/848/2016/04/08/2s43519.htm> (дата звернення 18.10.2022)
16. Ільницька. Л. Методичний вектор аналізу навчальної літератури з курсу «Кольорознавство» для студентів спеціальності «Дизайн». Проблеми сучасного підручника. Вип. 27. 2021. С. 90–98. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2021-27-90-98> (дата звернення 7.10.2022)
17. Історія зодіаку за археологічними знахідками на території України: веб-сайт. URL : <http://www.astrosvit.in.ua/statti/z-istorii-astronomii/istoriia-zodiaku->

- za-arkheolohichnymy-znakhidkamy-na-terytorii-ukrainy (дата звернення 10.10.2022)
18. Іттен Й. «Искусство формы»: веб-сайт. URL: https://monoskop.org/images/5/52/Itten_Iokhannes_Iskusstvo_formy.pdf (дата звернення 18.10.2022)
19. Іттен Й. «Искусство цвета»: веб-сайт. URL: <https://www.rulit.me/books/iskusstvo-cveta-read-40941-1.html> (дата звернення 18.10.2022)
20. Кайдановська О. О. Методика вивчення кольору в образотворчій підготовці майбутніх архітекторів. Мистецтво та освіта, 2015, № 3(77). С. 43–48
21. Кайдановська О.О. Архітектурне кольорознавство: Конспект лекцій для студентів Інституту архітектури. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. 84 с.
22. Кандинский В. Точка и линия на плоскости. С.Пб. : Азбука-классика, 2005. 232 с.
23. Кандинский В.О. О духовном искусстве. М.:РИПОЛ классик, 2016. 256 с.
24. Кобиленко Н. Символізація кольору давньогрецької міфології. Наукові записки, серія: Філологічні науки, випуск 153. Кропивницький, 2017. С. 513-517
25. Колір у народному та декоративно-прикладному мистецтві України: URL: https://koloristika.in.ua/t_kdm.php (дата звернення 18.10.2022)
26. Колір як емоційно-змістовий код культури. Рідна школа: 2017. № 1-2 (січень-лютий). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/706441/1/otich.pdf> (дата звернення 18.10.2022)
27. Колір як знак: універсальність та унікальність сенсів URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/31379/1/034_Plina%20Viktorii%20Ihorivna_1.pdf (дата звернення 18.10.2022)
28. Колірна символіка в Стародавній Індії та Китаї URL: <http://um.co.ua/11/11-4/11-41594.html> (дата звернення 18.10.2022)
29. Лотошинська Н. Д., Івахів О. В.. Теорія кольору та кольороутворення: навч. посіб. Львів: Львів. 2014. 204 с.
30. Люшер М. Магия цвета Х.: Сфера, 1996. 431 с.
31. Месяц С. В. Иоганн Вольфганг Гете и его учение о цвете (Часть первая) М.: Кругъ, 2012. 464 с. URL: <https://interesi.files.wordpress.com/2014/06/d0b8-d0b2-d0b3d191d182d0b5-d0b8-d0b5d0b3d0be-d183d187d0b5d0bdd0b8d0b5-d0be-d186d0b2d0b5d182d0b5-d187d0b0d181d182d18c-d0bfd0b5d180d0b2.pdf> (дата звернення 18.10.2022)
32. Методичне забезпечення лекційного курсу з дисципліни (Кольорознавство) для студентів 2 курсу спеціальності 5.02020701 «Дизайн» URL: <http://chpek.com.ua/wp-content/uploads/2018/04/3-%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97.pdf> (дата звернення 18.10.2022)

33. Методичні рекомендації до лабораторних завдань з дисципліни «Кольорознавство і основи проектної графіки». Частина І. для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності «Дизайн» (освітня програма «Графічний дизайн») усіх форм навчання. О. Л. Храмова-Баранова, І. Ф. Саєнко, І. В. Суржиков, В. С. Зайцева Черкаси: ЧДТУ, 2020 28 с. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/2895> (дата звернення 18.10.2022)
34. Мигаль С. П. Колір у предметному середовищі: навч. посіб. К.: КДІДПМД ім. М.Бойчука, 2002. 224 с.
35. Міфи Давньої Греції. Київ: Веселка, 1980, 295 с.
36. Мондріан Піт. Українська радянська енциклопедія, 2-ге вид. / за ред. М. П. Бажана, О. К. Антонова. Київ: Головна редакція УРЕ, 1982. 526 с.
37. Мосендз О. О. Відображення візантійської символіки кольору і світла у вівтарної композиції «Тайна вечеря» Михайла Бойчука. Сьомі Платонівські читання пам'яті академіка Платона Білецького (1922-1998) присвячені 60-річчю кафедри ТІМ і 50-річчю кафедри техніки і реставрації творів мистецтва НАОМА. Тези доповідей Міжнародної наукової конференції. Київ: Видавництво Людмила, 2020. С. 39 – 40
38. Мосендз О. О. Колір в теорії живопису від Античності до початку ХХ століття. Інформаційні та інноваційні технології у готельно-ресторанному бізнесі, туризмі та дизайні. Тези доповідей ІІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро, 2020. С. 51 – 53.
39. Мосендз О. О. Роль кольору українського національного костюму в художньо-образній системі творів живопису (друга половина ХІХ – перша третина ХХ ст.). Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання мистецтвознавства та мистецької освіти: сучасність і перспективи». Збірник статей. Харків: ХДАДМ, 2018. С. 101 –104.
40. Нікіщенко Ю.І. Колір у культурній традиції українців та їх степових сусідів алтайського походження. Східний світ №1. 2004. С. 93-98. URL: http://history.org.ua/JournALL/orientworld/orientworld_2004_1/8.pdf (дата звернення 18.10.2022)
41. Овсійчук В.А. Українське малярство Х–ХVІІІ століть. Проблеми кольору Львів: Інститут народознавства НАН України, 1996. 479 с.
42. Петрик І.В. Історичний розвиток знаково-символічної функції кольору в українському мистецтві: матеріали науково-практичної конференції, м. Вінниця, 26-27 листопада 2021р. Херсон: Молодий вчений, 2021. Ч.1. 39-43с.
43. Печенюк Т. Кольорознавство. Грані-Т. 2009. 192 с. URL : <https://issuu.com/lavkababuin.com/docs/kolioroznavstvo> (дата звернення: 2019 р.).
44. Прищенко С. В. Кольорознавство: навч. посібник. за ред. проф. Є.А.Антоновича. К.: Альтерпрес, 2010. 354 с.
45. Прокопович Т. А. Основи кольорознавства : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 120 с. URL :

- <http://www.esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/9891/1/Prokopovych%20posibnik%20Koloroznavstvo.pdf> (дата звернення 18.10.2022)
46. Прокопович Т. А., Каленюк О. М., Вахрамєєва Г. І. Основи кольорознавства та декоративно-прикладного мистецтва: навч. посіб. Луцьк: Поліграфічний центр «Друк Формат», ФПО Покора І. О., 2019. 91 с.
47. Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни Олійний живопис URL: https://pf.npu.edu.ua/images/2021_81_2021-2022.pdf (дата звернення 18.10.2022)
48. Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни Основи декоративного мистецтва URL: https://pf.npu.edu.ua/images/2021_9F_2021-2022.pdf (дата звернення 18.10.2022)
49. Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни прикладна графіка з комп'ютерними технологіями URL: https://pf.npu.edu.ua/images/2021_D0%9F_2021-2022.pdf (дата звернення 18.10.2022)
50. Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни Теорія та історія образотворчого мистецтва URL: https://pf.npu.edu.ua/images/2020/2020_programy/%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%86%D0%AF_%D0%9E%D0%9C.pdf (дата звернення 18.10.2022)
51. Робоча програма навчальної дисципліни «Кольорознавство» для студентів за галузю знань 0202 Мистецтво URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78041005.pdf> (дата звернення 18.10.2022)
52. Робоча програма навчальної дисципліни Кольорознавство URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9373/1/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf> (дата звернення 18.10.2022)
53. Робоча програма навчальної дисципліни Основи кольорознавства URL: http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/gr__osnovy-koloroznavstva_bakalavr.pdf (дата звернення 18.10.2022)
54. Робоча програма нормативної навчальної дисципліни Колористика URL: https://pf.npu.edu.ua/images/2020/2020_programy/%D0%9A%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%90.pdf (дата звернення 18.10.2022)
55. Романенко Н. Г. Колір в просторово-предметному середовищі: конспект лекцій для студентів спеціальності 022 Дизайн освітнього рівня бакалавра освітньо-професійних програм: Графічний дизайн, Дизайн середовища, Промисловий дизайн, Дизайн одягу Черкаси : ЧДТУ, 2021. 196 с. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/2595> (дата звернення 18.10.2022)
56. Романенко Н. Г. Колір як природна сутність. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв : зб. наук. праць за ред. В. Я. Даниленка. Х. : ХДАДМ, 2010. № 3. С. 7-14.
57. Самостійна робота навчальної дисципліни Основи кольорознавства: веб-сайт. URL: <https://odpmr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/16/2020/03-2017.pdf> (дата звернення 18.10.2022)

58. Світова художня культура: Від первісного суспільства до початку середньовіччя: Навч. посіб. О. П. Щолокова, С. В. Шип, О. Л. Шевнюк, О. М. Семашко. К.: Вища шк., 2004. 175 с.
59. Сензюк П. Композиція в декоративному мистецтві. К: Рад. школа, 1990. 181 с.
60. Силабус Кольорознавство. URL: <https://ksada.org/pdf/PD-Kolir-syllabus-1k.pdf> (дата звернення 18.10.2022)
61. Символіка кольору в різних культурах URL: http://4ua.co.ua/culture/tb2bc78a5c53b88521206c37_0.html (дата звернення 18.10.2022)
62. Системи сприйняття кольору: веб-сайт. URL: http://ni.biz.ua/2/2_3/2_32364_sistemi-vospriyatiya-tsveta.html (дата звернення 18.10.2022)
63. Сотник Л.І. Колір і його значення у мистецтві. Вісник ХДАДМ. Теорія мистецтва. Харків, 2015. № 6. С. 32-36.
64. Стефанишин Л.Р., Поліщук Л.К. Практикум основи кольорознавства: підручник. Івано-Франківськ, 2006. 54 с. URL: <https://kmvodpmd.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sitesBD.pdf> (дата звернення 18.10.2022)
65. Тищенко О.Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України ДПМ України XIII-XVIII ст. К: Либідь, 1992. 189 с.
66. Тканко З. Колір як засіб вираження в мистецтві та моді. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 21. С. 128-139. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/21/15.pdf
67. Українське бароко в іконописі. URL: <https://skrynya.ua/article/1984562> (дата звернення 18.10.2022)
68. Черкесова І. Г. Кольорознавство. Колір у декоративно-прикладному мистецтві й дизайні: навч. посіб. Миколаїв: Іліон, 2008. 156 с
69. Шатских А. С. Казимир Малевич. Москва: Слово, 1996. 96 с.
70. Шевнюк О. Л. Методика навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах: навч. посіб. К., 2017. с.
71. Шевнюк О.Л. Історія мистецтв: навч. посіб. К.: Освіта України, 2015. 451 с.
72. Шевнюк О.Л. Културологія: навч. посіб.: 3-тє вид. К.: Знання- Прес, 2007. 353 с.
73. Шестобуз О. С. Кольорознавство: навч.-метод. посіб. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. 100 с.
74. Шумеро-вавилонська культура URL:<https://buklib.net/books/23323/> (дата звернення 18.10.2022)
75. Greenberg С. Homemade Esthetics: Observations on Art and Taste. Oxford University Press, 1999. URL: https://koloristika.in.ua/t_kdm.php (дата звернення 18.10.2022)

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис.1.1. Андрій Рубльов,
«Трійця»

Рис.1.2.Федір Кричевський, «Наречена»

Рис.1.3. Федір Кричевський, «Життя»

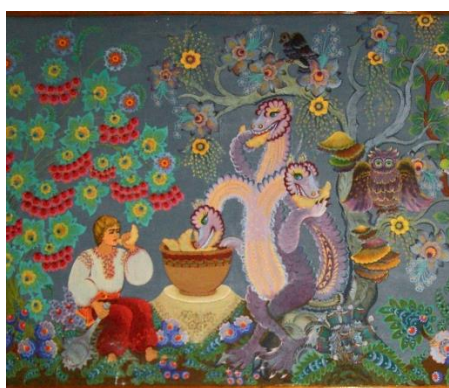
Рис.1.4.Казимир Малевич
«Чорний квадрат»Рис.1.5. Марфа Тимченко, Змій Горинович,
настінний розпис

Рис.1.6. Марфа Тимченко, Овочі та фрукти, ескіз настінного розпису

Рис.1.7. Олена Скицюк, зимова композиція

Рис.1.8. Олена Скицюк, диво-квіти

Рис.1.9. Вікторія Тимошенко, «Ніч»

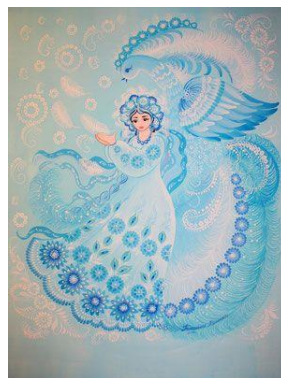
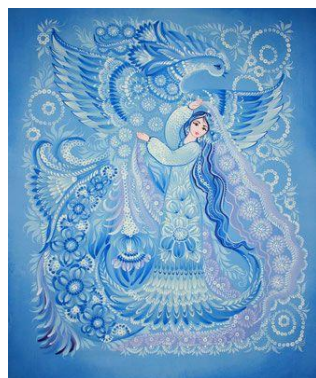

Рис.1.10. Вікторія Тимошенко, серія «Стихії»

Рис.1.11. Вікторія Тимешенко, серія «Пори року»

Рис.1.12. Тамара Вакуленко, «Метелики»

Рис.1.13. Валентина Панко, «Вечір»

Рис.1.14. Валентина Панко, «Вечір»

Рис.1.15. Михайло Щербина, «М'ятний ліс»

Рис.1.16. Михайло Щербина, «Асиміляція III»

Рис.1.17. Михайло Щербина, «Вона чекає»

Рис.1.18. Михайло Щербина, календар 2021

Рис.1.19. Олесья Вакулєнко, «Українські зодіаки»

Рис.1.19. Олесья Вакулєнко, зображення зодіаків на посуді

Рис.1.21. Олесья Вакулєнко, «День і ніч»

Рис.1.22. Сальвадор Далі, серія літографій із зображенням зодіаків

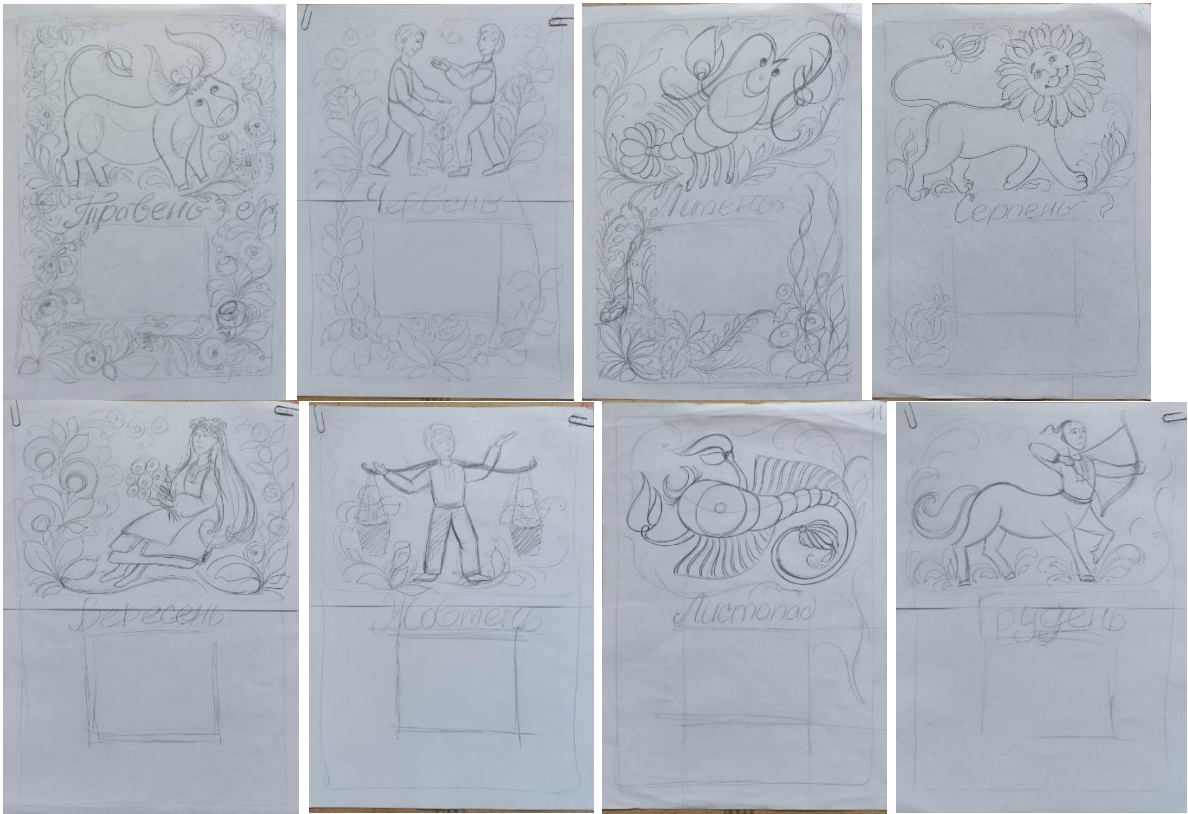

Рис.1.23. Ескізи в олівці

Рис.1.24. Початковий ескіз в кольорі

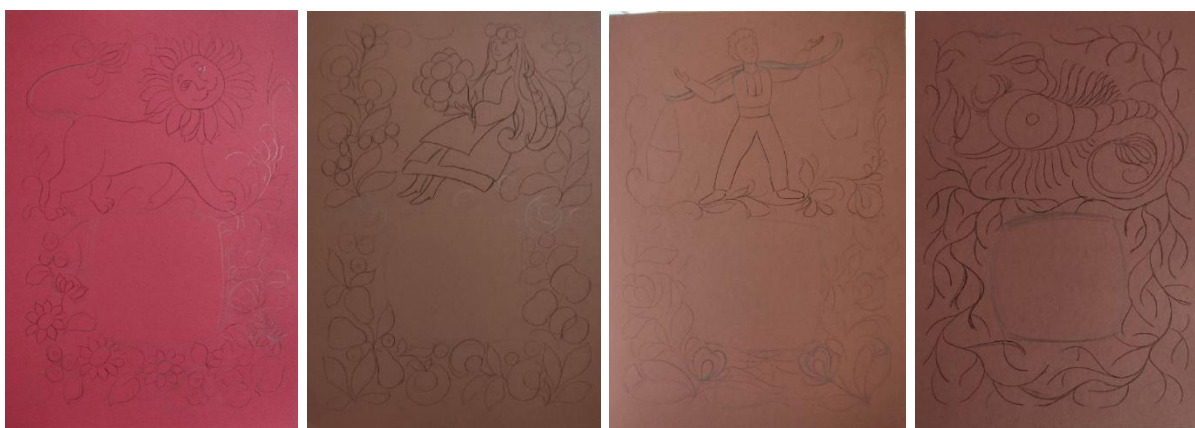

Рис.1.25. Контур на кольоровому картоні

Рис.1.26. Шар білил з клеєм ПВА

Рис.1.27. Основні колірні плями

Рис.1.28. Малювання деталей

Рис.1.29. Завершені роботи фарбами

Рис.1.30. Аркуші з календарною сіткою

Рис.1.31. Оформлення роботи

Додаток Б

Колірні асоціації

Визначеним кольором зобразити те, що з ним асоціюється

Колірні асоціації

Виконати абстрактні асоціативні композиції з певним настроєм

Виконати абстрактні асоціативні композиції з певним настроєм

Косівська кераміка: символізм кольору

- сонце
- гори
- земля

Керамічні вироби відображають життя мешканців Західної України, символізм кольорів у них пов'язаний зі сприйняттям природи

Українська вишивка

- чистота і непорочність, захист від лихого
- земля-годувальниця, смуток
- любов, сонце, радість
- вода, небо, оберіг, захист від хвороб і небезпек
- молодість, краса, весна
- надія, щастя, достаток

Українські писанки

- життя, кров Ісуса Христа, жертвність, любов, краса
- сонце, тепло, надія, врожай, достаток
- весна, природа, воскресіння
- небо, повітря, здоров'я
- земля-годувальниця
- чистота
- ніч, потойбіччя, таємниці

Петриківський розпис

- вогонь життя, сила духу
- влада, розкіш, сонце, радість
- життя, багатство, врожай
- молодість, надія
- спокій, сила, мудрість
- земля-годувальниця, надійність
- чистота, щирість

Дитячий оздоровчо-екологічний центр
Народний колектив
КЕРАМІКА

запрошує дітей на заняття
ліплення з глини

У програмі турнір:

- ліплення за спостереженнями, по пам'яті, з натури, творча робота;
- ліплення з глиною в народному стилі;
- заготівлення посуду;
- створення скляно-глиняних композицій;
- ліплення тварин (стилізовані, декоративні і т.д.);
- виконання народно-етнічних розписів, розписів мініатюр;
- навчання вишиванню ляміто.

Приїди і відкрив свій талант!

Телефон: 097 390 1111
Адреса: м. Київ, вул. Миколаївська, 10
Графік роботи: пн-пт 10:00-18:00, суб-нд 10:00-16:00

Вік дітей: 6-12 років
Вартість: 100 грн/заняття
Відомості: 097 390 1111

Рис.2.1. Зразки до системи завдань

Знання про колір – важливий інструмент у роботі художника

Знак і символ: у чому різниця?

Знаком є зображення (або жест чи дія), під яким маєтись на увазі будь-яка конкретна думка. Знак прямо вказує на щось.

Символ – це реч, зображення або інше, чому присвоюється особливий глибокий зміст, це те, що умовно відтворює усталену думку, ідею, почуття.

Колір як знак

Колір як символ

Існує особлива символіка кольорів у традиційному мистецтві – писанкарстві, вишивці, народних розписках

У нинішню епоху сприймання кольорів різнилося. На символіку кольорів впливає політика, релігія, культура, мода

Чорний

Білий

Червоний

Помаранчевий

Жовтий

Зелений

Синій

Фіолетовий

Рис.2.2. Презентація «Знаково-символічна функція кольору»

Додаток В

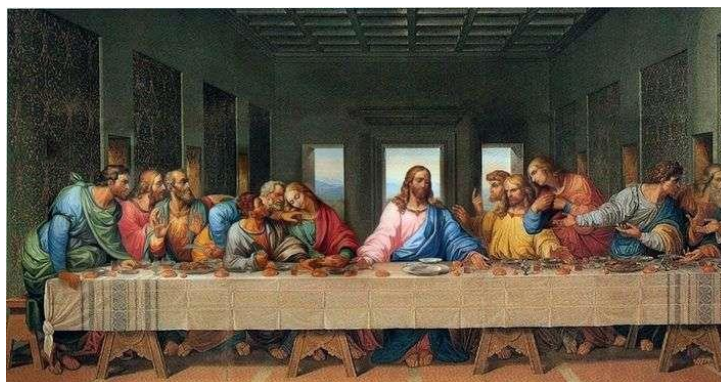

Рис. 3.1. Леонардо до Вінчі, «Тайна вечеря»

Рис.3.2. Джотто ді Бондоне, «Поцілунок Іуди»

Рис. 3.3. Сертифікат про участь у науковій конференції

Україні, дозволяє художнику грамотно використовувати значення кольору в сучасній творчості, сприяє формуванню образно-художнього мислення майбутнього художника засобами колористики, оскільки кольорознавство є однією з фундаментальних дисциплін у мистецькій освіті.

Значну увагу вивченню теорії кольору приділяли художники й дослідники минулих століть Р. де Піль, Й.-В. Гете, П. Мондріан, Й. Іттен, В. Кандинський. У своїх працях Й. Іттен [1] логічно обґрунтував теорію кольору, котру зараз використовують дизайнери кольору та форми, кольоровому символізму.

Аналіз сучасних публікацій засвідчує, що проблема вивчення знаково-символічної функції кольору в образотворчому мистецтві і сьогодні продовжує бути предметом наукового зацікавлення дослідників, серед яких Л.М. Миронова [3], С.В. Прищенко [4], Л.І. Сотник [5]. Праці стосуються окремих питань кольорознавства, символіки кольору, функцій та візуальної мови кольору, проте комплексного аналізу історичного розвитку знаково-символічної функції кольору в українському мистецтві з позиції кольорознавства поки не здійснено.

Метою статті є окреслення історичного розвитку знаково-символічної функції кольору в українському мистецтві, що склалося у процесі тривалого історико-культурного та релігійно-філософського розвитку нації.

Для досягнення мети потрібно вирішити таке завдання: провести комплексний аналіз досліджень і публікацій щодо особливостей знаково-символічної функції кольору на території України протягом різних часових періодів, що допоможе не тільки зберегти напрацювання і досвід минулих поколінь, але і сформулювати комплексний матеріал для вивчення, збереження і використання для потреб сьогодення.

Від початку існування людини колір допомагав пов'язувати її буденне життя з предметним світом та із світом надприродних сил. Культура поселення Скідів має неповторний візнаваний зв'язок з золотом і золотаву колірну палітру. Прикраси виготовлялися із золота і виконували роль магичного обертега, а жовтий колір і блиск золота уособлювали сонячне божество.

Аналіз орнаментальних мотивів Трипільської доби свідчить, що це були симетричні композиції, виконані в теплій гамі насичених кольорів, іноді доповнені контрастним сполученням зеленого й червоного. Припускають, що символічне значення кольорів пов'язане з культом світла і сонця, дерева життя.

домівку, синій – спокій та життєву мудрість, коричневий колір став уособленням землі-годувальниці та надійності, а жовтий – символом багатства та врожаю. Зелений колір лишається символом пробудження природи, молодості та надії, білий символізує чистоту.

У мистецтві XIX століття зростає інтерес до відтворення образів українців у портретному і побутовому жанрах, що і зумовило відповідну національну колористику творів, провідним у якій лишається червоний. Особливе символічне значення молодості і добра має червоний колір у творах Ф. Кричевського «Наречена», «Життя». Неперевершений майстер реалістичного живопису М. Пимоненко відтворював багатство українського вбрання, котре обов'язково мало мати у собі щось червоне, адже вважалося, що цей колір захищає від лихого ока та від усього поганого.

В українському мистецтві кінця XIX – початку XX століття відроджуються народні традиції, мотиви яких простежуються у творчості бойчуків, котрі поєднали фольклорне мистецтво України і церковне Візантії. Для колористики їх творів характерні соковиті насичені барви, що втілюють національну символіку і зберігають релігійну: синій – небо і втаємниченість; білий – світло, чистота; коричневий – земля-мати; червоний – здоров'я, любов; жовтий – світло, сонце та зелений – молодість, відновлення. Видатний діяч українського авангарду К. Малевич зробив крок до розриву живопису із зображенням реального світу і зосередився виключно на кольорі. Він відкрив у чорному кольорі новий метафізичний зміст, надав білому значення свободи і безмежності.

Мистецтво сучасності багато в чому фундаментується психофізіологічними властивостями кольору, зберігаючи його національно-культурну інтерпретацію. Від комбінацій різних форм і кольорів в ритмічних композиціях залежить вираження емоцій. Теплий жовтий колір асоціюється з сонцем і радістю, а холодний найовіше відчуження і хворобу; білий є уособленням спокійної чистоти тиші, а чорний – тиші безнадійної; червоний втілює почуття пристрасті і тріумфу; синій є кольором спокою. Велика увага також приділяється психологічному впливу кольору в сфері дизайну (червоний – заборона, жовтий – увага, небезпека, отрута; зелений – дозвіл, безпека, синій – повідомлення, безпека, жовтий з чорним – застереження, шкода, отрута).

Таким чином, історичний розвиток знаково-символічної функції кольору в українському мистецтві розпочався від екіфської й трипільської культури і триває до нашого часу. У період релігійно-міфологічних уявлень теплі кольори трактувалися як символи божественної енергії сонця. З прийняттям християнства значення кольорів підпорядковувалося релігійним канонам. У XX столітті з'явилося наукове обґрунтування психофізіологічного впливу кольору.

За часів язичництва у слов'ян також домінував культ сонця, а саме бога Ярила, що відображалося в особливій пошані до жовтих і золотавих кольорів. Символічне значення кольору базувалося на колірному оточенні слов'янського народу. Зелений колір був символом весни, молодості та відновлення. Вірили, що зелене гілля охороняло людину від злих духів. Червоний був кольором вогню, крові та сили, оскільки кров – це сила, без неї людина помирає. Білий колір уособлював світло, чистоту та невинність, а чорний був символом пошани до предків. Синій колір ніс у собі ідею верховенства, що пов'язано з кольором неба.

У часи Київської Русі змінюється символіка червоного кольору, котрий стає провідним. Тоді в українській культурі міцно утвердилося його позитивне значення. З червоним стає пов'язаним все, що є красивим, урочистим, добрим. Святковим одягом стали червоні черевки, про гарну дівчину казали «красна дівчиця», про добре слово – червоні «красне слівце». Нового звучання набуває і чорний колір, яким підкреслюють красу молодих людей (чорні коси, чорні брови). Своє значення зберіг білий колір як символ чистоти і добра.

З прийняттям християнства на Русі колір набуває нового значення і починає підкорюватися загальноприйнятим релігійним канонам. Відповідниками світла були також білий і жовтий кольори. Для найвищого вираження божественної енергії використовували золото, яким заповнювалося тло на іконах. Важливими кольорами були пурпурний, що означував імператорську владу, синій – небесний світ, червоний – земний. Червоний колір також уособлював вогонь, що дає життя необхідне тепло, означав кров Ісуса Христа, що була пролита задля спасіння всіх людей та уособлював його любов. Чорний колір став кольором скорботи, вказував на глибину Божественної тайни. Зелений символізує юність, весняне пробудження та близький людський світ.

На період козацького бароко припадає час розквіту іконопису. Насичені кольори барокового живопису випромінювали божественну енергію, несли світло та вогонь. В релігійному мистецтві частково втрачається вплив Візантійської держави, натомість з'являється самобутній національний колорит. У зображенні ікон з'являється характерне для бароко тяжіння до урочистості та декоративності, вбрання святих рясніє рослинними орнаментами, подекуди можна впізнати елементи традиційної української вишивки. Червоний колір вказує на присутність національного художнього бачення, у поєднанні із золотавим є втіленням радості життя, його перемоги над смертю. Синій колір означає відданість і вірність, символізує вічну божественну істину. У цей час зароджуються традиційні національні промисли (народний петриківський розпис, косівська кераміка) з їх особливим народним символізмом. Червоний колір означав любов, вогонь життя, рідну

проте ніщо не змогло витіснити національний колорит з сучасного образотворчого мистецтва України.

Список використаних джерел:

1. Іттен Й. «Искусство цвета»: веб-сайт. URL: <https://www.rulit.me/books/iskusstvo-cveta-read-40941-1.html>
2. Кандинский В.О. О духовном искусстве. Москва: РИПОЛ классик, 2016.
3. Миронова Л.Н. Учение о цвете. Минск: Высшая школа, 1993.
4. Прищенко С.В. Кольорознавство. Київ: Альтерпрес, 2010.
5. Сотник Л.І. Колір і його значення у мистецтві. Вісник ХДАДМ. Теорія мистецтва. Харків, 2015. № 6. С. 32–36.

Сауш П.Ю.

дійсна членкиня

Рівненської Малої академії наук української молоді

Науковий керівник: Данчук А.С.

керівник гуртка мистецтвознавства

ОЦІНКА КРИТЕРІЇВ РЕКЛАМНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАПОВНЕНОСТІ САЙТІВ УКРАЇНСЬКИХ ТЕАТРІВ ЛЯЛЬОК

Глобалізація та цифровізація вплинули на всі сфери життєдіяльності людини, зокрема і на сферу культури. Сьогодні усі мистецькі заклади, і театри ляльок зокрема, інформують про свою діяльність глядачів, розміщуючи рекламу на своїх сайтах та сторінках у соціальних мережах.

Згідно Закону України «Про театри і театральну справу» до видів основної діяльності театрів належить підготовка, тиражування та реалізація інформаційно-довідкових і рекламних матеріалів [1].

Для визначення театрів ляльок – лідерів у сфері рекламно-інформаційного інтернет-контенту, нами було проведено оцінку наповненості сайтів театрів ляльок за такими етапами (рис. 1).

У вибірку було включено 25 театрів ляльок України: Вінницький академічний обласний театр ляльок, Волинський академічний обласний театр ляльок, Житомирський академічний обласний театр ляльок, Закарпатський академічний обласний театр ляльок, Запорізький академічний обласний театр ляльок, Івано-Франківський академічний обласний театр ляльок ім. Марійки Підгірянки, Київський академічний

Рис. 3.4. Наукова стаття Петрик І.В